

भारत सरकार
GOVERNMENT OF INDIA
राष्ट्रीय पुस्तकालय, कलकत्ता ।
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

वर्ग संख्या

Class No.

पुस्तक संख्या

Book No.

रा० पु०/ N. L. 38.

Te

894.8132

572.3532

MGUPC-84-9 LNL/66-1 3-12-66-1,50,000.

లంకా దహన నాటకము.

నాలుగవముద్ర

తెలుగు నాటకము.

ఇది

బళ్ళారిలో పరిమళిగానుండిన

డి. శే. కోలాచలంశ్రీనివాసరావుచే

రచియింపబడినది.

కె. శత్రుఘ్న రావుచే

ప్రకటింపబడియె.

మొదటికూర్పు.

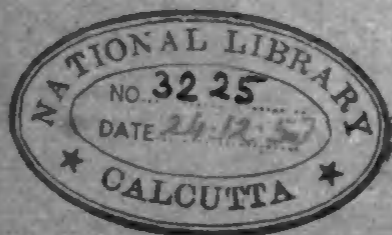
బళ్ళారి.

1924

వెల రు. 1-0-0

Te
894.8132
523531

SHELF LISTED

పీఠిక.

ఇప్పుడు గొన్ని సంవత్సరముల క్రిందటఁ జెన్నపురినుండి గోవిందస్వామినాయకర్ నాటకసంఘమువారు వచ్చి లంకాదహన నాటకము నత్యద్భుతంబుగఁ బ్రదర్శించిరి. అందున నాంజనేయ పాత్రను ధరించినవాఁడు భక్తిరస మచ్చెరువుగ గనపఱచెను. దానింగని సుమనోరమసభవారు తమకును నానాటకముఁ గావలెనని యేకాగిరి. రుక్మతలనను, గార్యబాహుళ్యమువలనను. దీరికలేక యొకలేఖితో వ్రాయించితిని. గోపీనాథ రామాయణ మిప్పనికి నవుడునాకు సాహాయ్యపఱచెను. పద్యములల్లవసతిలేని కారణంబున నారామాయణము లోని పద్యములే సభవారుపయోగించుకొనిరట.

ఇప్పుడీ నాటకమును ముద్రింపింపనెంచి చూడఁగ వ్రాతయంతయును దవ్వలముద్దగ నుండెను. పద్యములెల్లను సూత్రముగ వ్రాయవలసివచ్చెను. సూత్రముగ నాటకము వ్రాయుటకంటెను సంస్కరించువని నాకు హెచ్చుకట్టమిచ్చెను.

ఈ నాటక కథాసందర్భమూ బాలవృద్ధులకుఁ దెలియును గావున హెచ్చువ్రాయుట యసవశ్యకము.

ఇటని విన్నవించు సుజనవిధేయుఁడు,

కోలాచలంబున శ్రీనివాసరావు.

౬ - ౩ - 1919.

నాటకములో వచ్చుచుండు పాత్రములు

శ్రీరాములు	శరభాండు
లక్ష్మణుండు	గంధమావనుడు
వాలి	మైండుండు
సుగ్రీవుండు	ద్వివిదుండు
అంజనేయుండు	సుషేనుండు
అంగదుండు	రావణుండు
జాంబవంతుండు	విభీషణుండు
సీలుండు	అకంపసుండు
గజుండు	మారీచుండు
గవాక్షుండు	కంద్రజిత్తు
గవయుండు	అక్షయుండు
	రాక్షసులు

శ్రీ పాత్రలు

శీత	శ్రీబట
తార	భాస్వమాలి
సూర్యణ	దుర్ముఖ
లంకిని	రాక్షసస్త్రీలు

కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంకము - ప్రథమరంగము.

కూర్పణలు రావణునిచేరి శ్రీరామలక్ష్మణులనుండి జరిగిన పరిభవము తెలుపుట. రావణుని నిందించుట. నీత సౌందర్యాచిత్రములను వర్ణించి ఆవిడ నవహరింప పురికొలుపుట.

2-వ రంగము. రావణ మరీచుల సంవాదము. మరీచుడు రావణునికి బుద్ధిచెప్పట. రావణుడు మరీచుని గిండింతునని కోపిల్లుట. అందుకు మరీచుడు మాయావృగమగుటకు నమ్ముచుండుట.

3-వ రంగము. శ్రీరాములు నీత యువదాసుని విహరించుచుండుట. నీత మాయావృగమునుచూచి ఆ వృగము తనకుబట్టియిచ్చమని పత్నిచేడుకొనుట. శ్రీరాములు అందుకునమ్ముచుండు లక్ష్మణుని కావలిగావుంచి, శ్రీరాములు వృగమును పట్టిపోవును. మరీచుడు రావణుని హుడుడగునపుడు, "హానీతా హా లక్ష్మణా" అని యరుచుట. నీత యాశ్చర్యముని లక్ష్మణుని తనపనినై నహాయ్యముపొవ్వని నిందించును. లక్ష్మణుడు వెడలిపోవును. సన్యాసి జేషమున రావణుడు నీతయొద్ద ప్రవేశించి నీత నెత్తికొని పోవును.

4-వ రంగము. శ్రీరామలక్ష్మణులు ఆశ్రమమునకు వచ్చి నీతనుగానక విలపించి నీతనెడకుటకు బోవుదురు.

ద్వితీయాంకము - ప్రథమరంగము

నీతనై శ్రీరాములు విలపించుచుండ సుగ్రీవాంజనేయులు దూరమునుండి హరిని చూచుట. అంజనేయులు సుగ్రీవుని దూరమున నిలిపి శ్రీరామలక్ష్మణులను సంవర్ధనముచేసికొనుట. అంజనేయులకు శ్రీరాములకు జరిగిన సంభాషణ.

2-వ రంగము. శ్రీరాములక్షణుల సరసకు ఆంజనేయుడు సుగ్రీవుని బిలుచుకొని పోవుట
శ్రీరాములకు సుగ్రీవునికి జరిగిన సంభాషణ. వారిరువురికి నఖ్యమునుగురిం
చిన ప్రమాదము.

3-వ రంగము. వారిసుగ్రీవులకు జరిగిన మొదటియుద్ధము. సుగ్రీవుడు క్రిందబడి లేచి
రాములచేరి రాములను గురించును.

4-వ రంగము. సుగ్రీవుడు మరల యుద్ధములో పాల్గొని దొంగయ్యుద్ధము చేయుట.
వారి రాములకు కాలక్షేప క్రిందబడి రాములను గురించి మళ్లీ అవసాన
రాములకు శ్రీరాములను స్తుతించును. శ్రీరాములు వారికి మోక్షమిచ్చుట.
తార అంగదులువచ్చి కలవించుదుంటు. వారి, తారి అంగదులను రక్షిం
చును సుగ్రీవుని వేడిగిరి రాములను కలవించు ప్రాణంబు దలుసు.

తృతీయాంకము - సుధమరంగము

శ్రీరాములు సీత శౌంభర్యాచార్యములు ఆంజనేయులకు తెలుపుచు అంగ
వియ్యకము యిచ్చును.

2-వ రంగము. (నమ్రదీతరము) బాంబులకుడు వానరుల సామర్థ్యము నిరూపించుచు
ఆంజనేయుల జన్మవృత్తాంతము తెలిపి ఆంజనేయుడొకడు సముద్రము
నాటగలడని నిర్ధారించుట. ఆంజనేయులు సముద్రము లంగీంచును.

3-వ రంగము. ఆంజనేయులకు లంఖణికి జరిగిన సంవాదము.

ఆంజనేయులు ఆశోకవనము చేరుట. చెట్టుకొమ్మమీద కూర్చొనును.
సీత దున్నువచ్చును. బ్రెకటను తనదున్నవార్త సీతకు తెలిపి సీతకుకుభమను
నని తెలుపును. రావణుని ప్రవేశము. సీతారావణుని సంవాదము. రావ
ణుడు కోపించుకొని వెళ్లిపోవుట. ఆంజనేయులు సీతనుదర్శించి ఆమె
ను, తనసావానమునుండి ఆపదలచే శ్రీరాముల సుధవార్త తెలిపి అంగుళీ
య్యకమునిచ్చును. ఆంజనేయులు సీత యనుమతిపొంది ఫలములపై వన
నాశనము చేయుచుండును. రాక్షసులను చంపును. రాక్షసులు రావణుని
యొద్దకు పోవుదురు.

4-వ రంగము. అక్షయకుమారునికి అంజనేయులకును జరిగిన యుద్ధము. అక్షయకుమారుడు నోచుట.

5-వ రంగము. ఇంద్రునియొద్ద అంజనేయులతో యుద్ధమాడి అంజనేయులను బ్రహ్మపాశ బద్ధులచేసి రావణునియొద్దకు తీసుకొనిపోవుట.

చతుర్థాంకము - ప్రథమరంగము

రావణుని అస్థానము. రావణ అంజనేయులకు జరిగిన సంతాపము. రావణుడు అంజనేయుని చంపబూస విభీషణుడు అర్జునుని హితముచేడెను. అంజనేయుల తోడకు బట్టలుచ్చుటి అగ్నిరనిలించి వదలుమని రావణుడు తన భటులకు యాగాన్నిపించును.

2-వ రంగము. అంజనేయుడు శీతారామ స్వరూపిణియును లంకను కాల్చును.

3-వ రంగము. అంజనేయులు మరల సముద్రములంధ్రుని కానరులనుచేరి యిచ్చటి సమాచారము తెలుపుచు రాములనుచేరి నీరయిచ్చిన అంగురీయ్యకమును శ్రీరాములకు అర్పించుట. రాములు అంగురీయ్యకమునుమాని పుంగరమునువర్ణించుచు లంకపై దండెత్తను ప్రయత్నించుట.

నాంది.

సూత్ర ధారుడు

ఉ॥ శ్రీవరుడివ్యపాదసరసి రుహయుగ్మము హృత్పదంబునకా
వావిరిగానునిల్చి యెడఁబాయక పూజలు సేయుచుండు, నే
దేవుడు ధీవరుండును సుధీవరుఁడై త్తటి భక్తియుక్తి, నా
పావని, సేవకాళిఁ గృపఁబాలనఁ జేయుతమెల్లకాలముకా.

అనుబంధము 1

నీ భ్రాతృత కవిసార్య భాముడై నాటక
కవి చక్రవర్తియై క్రాలు నెవఁడు
ప్రాపంచ నాటక ప్రభవోర్జితాదులఁ
బ్రకటించి బోధించు ప్రాక్షుఁడెవఁడు
చరితాంశ నాటక సారపూరితములొ
రూపకంబు లొనర్చెరూఢి నెవఁడు
స్వల్పకాలమునం దనల్ప నాటక కావ్య
రచనల కోటిచె రహి నెవఁడు.

నీ అభినయ జ్ఞాన సంపూర్ణ తాధికారి
యై కెలంగెడు రసిక శిఖావతంసు
డెవఁడు బహ్మరిపురములో నెలమిగాంచు
వాసిఁగనినట్టి కే. శ్రీనివాసుడతఁడె.

శ్రీ

లంకా దహనము.

ప్రథమాంకము - ప్రథమరంగము

(రావణుడు - అకంపనుడు - కూర్వణభి.)

అకంప:- ఓ!! రాక్షసనాశనంబుడనరక్షగని ప్రాణముతోడవచ్చితే!
ఈక్షితినుండఁగాఁజనదు హీననిశాచర నిన్నుఁజూడఁబ్ర
త్యక్షశైలైశ్చరుండవు; నిశాటులమానవుఁడోర్పునేయనిక?
దక్షులుడండకాటవిని దానవులెల్లరుదోర్బలంబునక.

రావణ:- (అకంపనుఁజూచి) అకంపనా! నీవు భరదవాచు లెకరుల మరణముఁజూచి
యొకమానవునకు నీతిని నాపరసకుఁ బుట్టినవివచ్చితినియో? ఇట్టినిటి!
యలవాటు నీకెల్లదు ప్రాప్తిలెను? భరాసురుని జయించునంతటి మానవుఁడీ
మహిలోఁగలదా? మూఁడుజగములును బంధివలెఁబట్టి గిరిగిరిదిగుఁజేయు
సాహసెవరాక్రమ భీరుని నొకపనిమారిన మానవభవువు చరించెననిన, నెవ
రునమ్ముదురు? నీబుద్ధిచెడి యున్మాదకాఢలో నున్నవాడెవని నేనెఱ్ఱెదను
ఇకసజ్జమాటలాడకు. వెడలిరామ్మ.

(కూర్వణభి ప్రవేశము.)

చం|| త్రేదశులఁబట్టిచెట్టిసనిఁదీర్చగ నుంచినదీదుదర్పమున్
మదిఁదలవానిగర్వమున మానముఁగోల్పడియక్కటా; భువిక
బ్రదుకఁగనేలనేనిఁకను! భ్రాతృవరా ధరభారమాయెనే!
వదలెదఁబ్రాణమేనివుడు వానిగనందలుసంతసింపుడి.

కూర్వణభి:- (ముక్కుమూసుకొని రావణునియెదుటనిలచి) అన్నారావణా! లోక
విద్రావణా! నీయనంగఁజెల్లెల దీరకాలము నేటికిఁగూడ నెను నిన్నుఁజూ

చి పిదపఁ చావలెనని కష్టపడి యెటులనో యిచ్చటికివచ్చిరి. అకమానా
గ్నిలోఁబడి కాలుచున్నదానను.

రావణ:—చెల్లెలా! శూర్పణఖా! భయపడకుము. శైర్పముఁదెచ్చుకొని నీ యవమాన
వార్తఁ దెలుపుము. నీకెవరినుండి యీ పరిభవము దట్టించెను? దాఁచక నక
లముఁ దెలుపుము.

శూర్పణఖ:—అన్నా రావణా! నీవు త్రిజగములు పాలించువాఁడవై, చావలవలన
నా యవమానవార్తఁ తెలిసియుండువని నమ్మియుంటిని. నీవుమరిన్ని యె
దురులేక యశోచ్చముగ మన్ననలతోగములంబడి యున్నావు. కావుననే
లోకవార్తలు నీవు తెలియవు. నీవెల్లప్పుడు గ్రామ్యభోగములందే కాలంబుఁ
గడపుటదే నిన్ను ఎదులు వల్లకాటిలోని నిప్పువలెఁ జూతురు. శ్రీ పర
మేశ్వరుఁడవై యుండినరాజా, నముద్రమునందు మునిగిన పర్వతమువలె
ప్రకాశింపఁడు. అన్నా! నీయోధా ననునెంచి ఖరదలుం గూడి యరణ్య
సంచారము గావించునశ్రమ, రామలక్ష్మణులనై నీరువురు రావణమా.
రులు నన్నుఁబట్టి ముక్కుఁదెవులుగోసి విరూపిణినిఁగావించిరి. ఖరదూషణ
త్రోవలఁబెంపిరి. మిగతరాక్షసుల రూపుమాపిరి. వారిచాకి నోర్చక నేనీ
వరసకుఁబడఁ గిడివచ్చితి.

రావణ:—హా. హా. రాముఁడరువాఁడు రాక్షసులకుఁజంపెనా? చిత్రము. చెల్లెలా! ఆ
రాముఁడెవఁడు? వానిశౌర్యమెట్టిది? వానిరూపమెట్లుండును? వానివరా
క్రమమేపాటి? దుర్గమమైన దండకారణ్యము వాఁడేలకొచ్చెను? వాఁడే
యాయుధమునుఁబట్టి రాక్షసులనుఁజెను? వివరముగాఁ దెలుపుము. నీదియు
నానుండి దాఁపకుము.

శూర్ప:—అన్నా! ఆకూరుఁడు రాముఁడు దశరథునికుమారుఁడు. వాడుచీరలును, గృ
హ్తాంధినును గట్టుకొని యుండును. వానిరూపము మన్మథునిరూపము. కోదండ
మేవానిధనుస్సు. ఆ ధనుస్సునుండి బాణములు పడగండ్లవలె, వెడలుచుండును.
అట్టిబాణములచేఁ బదునాలుగువేల రాక్షసులనుఁ చంపుటయేగాక ఖరదూష
ణలవధింపెను. ఋషులకథయమొనంగెను. దండకారణ్యము నిష్క్రమించుకొ

నచ్చెను. స్త్రీయనుకారమున నన్న వధిండుటమానెపు. విరూపిణినిఁజేసి యవ
మూనించిడిచెను. అట్టిగుణములు గలవాడే నానితెన్నుఁడు లక్ష్యుఁడు.

అ ను బంధము 2.

రావణుఁ—చెల్లె! నీవుభయపడకుము. నేను కార్యలోచనసలిపి వారిని, మాత్రమాప
యత్నించెద. నీవు నెప్పుడొగనుండుము.

కూర్మ:—అన్నా! నీవు స్త్రీ లోలుడవు. కావుననే యొకటికార్యమైనను నేమటివి
సరకునేయవు. మఱియొక ముఖ్యమగు సమాచారము నీకుఁజెలువ మఱచిరివి.
ఆరామునకు భర్తవన్నియొకతెకలదు. వెడంకకన్నులుఁగలది. పున్నమచంద్రు
నివలెనుండు మోముఁగలది. సొగసైన నెఱుకరులుఁగలది సొబ్బగననాని
కయు బెడనైన చూపులును గరికరములఁబోలు చొడలునుగలది చక్కంద
నముచేఁ బొగడ్తక్కి దండకారణ్య దేవతయో, రెండవలక్ష్మీయో యనఁ
చది ప్రకాశించుచున్నది. ఆ లలన ముందియవలంజి చాయగలది. ఆ నాలి
పేరు నీక. చానిఁబోలు దేవతాస్త్రీనిగాని గంధర్విణిగాని యక్షిణినిగాని
కిన్నరినిగాని నేనుగనియెఱుంగను. అనీక యెవ్వనికెనియగనో వాఁడు
దేవేంద్రునిఁగూడ నరికయించి బ్రదుకును. ఆ సొగసుఁగలెన్ని నీకు
భార్యగానుండు బ్రతుక్కించిరి. నా ప్రయత్నముచేససాగదయ్యె. ఆనాలి
ఏకునదిగాదే, నీగతి నుగ్ధరియని నేఁజలంచెద. కావున, అన్నా! నీవా
రాసులక్ష్యులను జయించి వైరశుద్ధిగాంచి నీకపోగూడి యనమాన
భోగములనుభవింపుము.

రావణుఁ—చెల్లె! కూర్మణిభా? నీవ్రాణిడిల్లుము. అనీక నీవువరించునంతటి చక్క
దనముగల స్త్రీయగునేని, చానిని, నేనేఁధమునైనను బట్టితెచ్చి నాభార్య
గా నుండుకొనిరెద. నీకేకంకయువలదు పోయిరమ్ము.

కూర్మ:—అన్నా! అక్కార్యమునకు నీవిత్తదేవెల్లుదువని నే నమ్మెద. నేఁబోయివచ్చెద.
(కూర్మణి నిష్క్రమము.)

రావ:—నీ॥ అదియేమికతయె, యామదవలినామంబు

మదనమంద్రంబయి మదినిఁగలఁచు

శ్రుణునామమువిన్న మరుదురువడిసేన్ము

రేచునుఃబనిఃబూని రేపుమాపు

పనితపేరునువిన్న వసజాతసాయకుఁ

దేచునుద్వ్యత్రినినేపుఁజూపి

నీతేనామమువిన్న శాతశంబుల

శంబరుఁడేచనిశంబునము

గీ॥ వేదవతియనుతరుణి యావెలదికాదే?

అభిమందసముననున్న యతివకాదే!

జనకుమందిరముననున్న చానకాదే!

చిక్కిచక్కకపోయిన నీతకాదే!

రాజుఁ:--(అశ్శ్శశ్రము) అహ! అనీత పేరునినతోడనే, మరుడను క్రూరుఁడు నా మానసముఁదింది చెండాడుచున్నవాఁడు. ఇనకుఁడు నెఱవిన స్వయంవరదిన ముననే, యోమానిని బలవంతమున నెత్తికొని రావలెనని యున్నిభములఁ బ్రయత్నించినను విశ్వామిత్రుఁడను సన్యాసియొక్కమాయలవల్ల, నాప్రయత్నములెల్ల భంగములయ్యె. ఇపుడేమాయెను? రాముఁడతి పరాక్రమశాలి యైవసమానుఁడని యనేకులవలన నేవినినాను. వానితమ్ముఁడు నట్టిపరాక్రమశాలియే. దీనిఁగలిచి నీతనుచెచ్చుట కష్టసాధ్యముగనున్నది. కావున నెద్దియోయొక మాయఁబన్ని నీతను లంకఁజేర్చవలెను. (అలోచించి) ఈ యాలోచన చక్కఁగనున్నది. నామాను మారీదుఁడు మాయానిపుఁజూడు కావున నానింజేరి కార్యాలోచనము నలిపి కర్తవ్యంబొనర్చెద. ఇచ్చడే నామానుయుండు నరణ్యముంజేరెన.

సాహసవృత్తము:-నురేళు నడ్డవడినఁగాని నుదతినినే విడుతునే!

మాదాజులడ్డపడినఁగాని యతివనిదే వదలనే

సర్వోరుహాక్షిపతినిఁబావి సతినివెనకఁగూడవనే
స్వరార్తిఁబాయపతినిఁగూడి సరసమతిఁగమనెదనే.

{ ఇతి 19 వ చందమున 2, 45, 401 గవ సూతనవృత్తిము }
{ ౩, 45, 5, 5, 5 గ, గణములు, 11 వ యతి. }

అ ను బ ం థ ము 8.

(విష్కృ)మము.)

ద్వి తి య ర ం గ ము.

అ ర ణ్య ము.

(మారీచుఁడు - రావణుఁడు.)

(మారీచుఁడు తపఁబొనర్చుచుఁ గూర్చునియుండును. రావణుఁడు)

రావణుఁడు:—మూమా! తపఁబుఁజాలింపుము. నీకు పంచదళము లర్పించెద.

మారీచుడు:—రాక్షసేశ్వరా! లంకయుండెల్ల నందఱికిని క్షేమమేగదా? నీతల రెండుం
గా నిచ్చటికి వచ్చితిని?

రావణ:—మూమా! నేనుమిక్కిలి యాత్మదైత్యుని. నీవేనాకుఁదెడ్డదిక్కు. నాతమ్ములు
భరదూపణ త్రిశరులును దండకారణ్యముననున్న నాజలగమంతయును
నొకఁమ్రక్క-విమానపునచే వెక్కనంబుగ భండింపఁబడిరి? నాచెల్లెలు కూర్మ
ణభి, వియాపిణియాయెను. ఇనస్థానమున నిపుడువసించు రాముఁడను వ్రాత
డు గంభీరుఁడై యిట్టిపనియొనర్చెను. శృంగిడికోపించి తఱుకుఁగొట్టఁగా
భార్యకుఁబోయి యడవికివచ్చిన క్షత్రియపాంశుఁడా రాముఁడు. తన
యాయపు క్షీణింకుటచేఁ గాబోలు నానైవ్యమును హరిమఁచెనెను. ఆ
రాముఁడు దుష్ప్రసర్తకుఁడట. క్రూరుఁడట. కఠిన్యాసయుఁడట.
మూఢుఁడట. లుబ్ధుఁడట. వైఁగా శ్రీలోలుఁడట. అధగృహస్థుఁడట.
నాచెల్లెలిని ముక్కుఁచెవులుగొని విధూపిణినిగావించిన క్రూరకర్ముఁడు
వాఁడు గావున నానిదేవేరియగు నీతను, ఇనస్థానమునుండి వర్రాకమించి
పరిహరింపఁ బ్రయత్నించుచున్నవాఁడను. ఈ విషయమున, నీసాహాయ్యం

బడగ్గానుకడచుండు. నీవు మహాబలుడవు. మామానంపన్నుడవు. కా
నన నీవిదయమునవాకుఁ రోడ్వడునది నీకడక్కర్తవ్యంబని తెలియుము.

మ॥ వలదన్నా చెడుబుద్ధింగీఁగరయుమా వంశోన్నతిఖ్యాతినిక
గలదే, గౌరీకులంబునం, పిటుకళంకం? చెన్న చేన్పింటివే!
చెలులన్గోరినవేనవేల్గొరకరే శృంగారక్షోంగనల
కలదేసౌఖ్యముకానలన్న వియు సుహృద్గీరతికరావణా.

మూర్తిడు:—రావణా! ఎంతటి చెడుబుద్ధి నీమానమంటి కలంచెను; ఆపదవచ్చినపుడు
కీడుమేలుఁజెఱచక, యిచ్చకనులాటవాడను నేనుగాను. రాముఁడు మహా
వరాక్షసుకాలి. నకలనని నంపూర్ణుడు. మహేంద్రునిలో సాటియైనవాఁ
డు. ఎన్నఁ జెనకెనిలో ఎడకముక రాక్షసకులమే నాశనమగును. నీత నీ
ప్రాణముఁ దుడిచుట్టియిటుకై, కృత్రిమమృత్యుచేతయగును. బట్టితలఁపు
నీకుఁగలిగినది లంకనీలోను నకుస్తరాక్షసులలోను, దుడిముట్టునటుకు
సంఘియంటులేదు. ఎవఁడో దుశ్శీలుఁడు దుష్టచాతుఁడు రామానిషయమున
నవరింపలుగల్గించి నీచెవిదూర్చినాడు. రాముఁడు పితృవాక్యపరిపాలనా
సత్తుఁడై రాజ్యంబువదలి యుకణ్యముఁ జేరినవాఁడు. రాముఁడు ధర్మదేవ
తగఁ తలఁపుము. నీత తనపాతివ్రత్యపు బలముననే యురణ్యమున రక్షితయై
యున్నది. ఆనరిని, బలాత్కరించి హరింపఁగోరుటతగదు. సూర్యోద్రుఘ,
యొర్వరేని దొడిబడ హరింపఁగలరా? రాక్షసాధిపా? స్రవణాశనములేని
యీ ప్రయత్నమునుండి ఫలమించుకైనను లేదుగదా? నాయనా? రావణా!
రాముఁడప్రమేయుఁడుకావున వానిఁజెనకఁజాడకు. రాక్షసకులము ముం
చెను. నా యుత్తమ వాక్యములునినుము.

నీ! చలమేలవలదన్న కులముపాడగునన్న

కలుషవర్తనమెన్ని కలఁపకన్న

బడబాసలముఁబట్టి బ్రతుకనొనేయన్న

వరకాంతయనువహించుబడకుమన్న

కలకాలమిలుఁగాల్పుకలషవర్తనమన్న

కులశీలయశములుతలఁపుమన్న

సీతత్రిలోకవిఖ్యాతజగన్మాత

యనిసీవునీతినివరయుమన్న.

గీ॥ రాముడన శాత్రవానీక భీముడన్న

రాత్రిచరులకు యముడు పామిత్రయన్న

మేనినీజాతనీ పారిమృత్యుకన్న

వలదువలదన్న యాబుధివడ్డలుమన్న.

రావణుఁ—మామా! నీమాటలు, నాకురుచింపవు. నమస్తకములు నాపేరు వినినంత
మాత్రమున, గడగడవడకుచుండ నొకమానవునకా నేను భీతిల్లునది? ఇది
ననఁబ్రాత్ర మాటలునీవు బలుకకు. త్రిమూర్తులొక్కతై, నాపైఁబడినను,
వారినినే సరకునెయ్యను. నీవు నాయొక్కమీటుట భర్త్యుఁబుగాదు. కావున
నాకార్యంబునకు సాన్న్ద్యుపడఁము.

మారీచుఁ—నాయనా! రావణా! నీమాట మీఱవలెనని నాకుఁగూహలంబులేదు. ఆ
రామునినుండి నేఁబడినశరభవములు నోటనుడువ, నవమానకరములుగ
నున్నవి. మున్ను నేను గళాయుతసత్త్వంబై బుష్పిమాంసమును భక్షింపవలె
నని విశ్వామిత్రుని పైఁబడ నాముని, సర్వేశ్వరయగు రామునిఁ జిరిచిశ్రావ
వచ్చి తనయొక్కంబు రక్షింపఁ గావలయుంచెను. నాఁడొక పిల్లవాడని
సరకునెయ్యక, నేఁపైఁబడ, నొకభాగముచే కఠయోగనముల కావల, నము
ద్రక్షునంబడతై చెను. అట్టి సత్వకారిని, చెనకుట కర్తవ్యముకాదని హితము
బోధించితిని. నానితో విరోధముఁజెంచితివేని లంకాపురి సకలంబు చూడఁ
గలము. నినుఁగూడిన దోషమున రాక్షసకులపైల్లి సకలంబును. రాక్షసా
ధిపా! చరచారగ మనముకంటెను, గొప్పపాపము మఱొకటికలగునా?
సహస్ర స్త్రీలు, నినుఁజెండ్లాడినవారున్నారు. వారియందనురక్తుఁడనై
యుండుము. ఆ రామునిచే చెబ్బలుచిని యోగాభ్యాసముజేయుచుఁ దపో
నిష్ఠుఁడనై యిచటనున్నాడను. వానిపేరనిన నాకు సదాకాలము భయ

కుగుచుండును. పాశవాత్తుడగు యమునిబలె నారాముఁడు నాకు నెల్ల యెడఁగనబడుచుండును. ఒకరాముఁడెల? పెద్దవేలరాములు, నాకెల్ల చుటఁదోచుచుండును. ఈ యడవియంతయు, నాకెల్ల, రామయముగ నున్నది. కలరాఁగుండ రాముని కలవరింకలేయుండును. రాముని పేరొకటి యేకాదు. “ర” కారవర్ణమే పాదెఁబడినంతనె, నామాననపెల్లఁగాల్పు చుండును. నన్ను ప్రాణముతోనుండఁ జూడఁగోరవలెన నీప్రాణికమానుము. నీకునేను బంధువుగాన హితముఁబలికితిని.

ఉ॥ రాముఁడెల్లెవ్వనిక్రమపరాక్రముఁడుగ్రవిరోధివర్గ సు
త్రాముఁడు; మున్నువానిశరధారల వాడితనమ్మరిలి, రా
రారాములబద్ధనామదికి రాయిడిటంపముకోతయెల్లెడ
మామహితంబువించునికమానుమ, రామునిజోలి, రావణా.

అ సు బంధ ము 4.

రావణుఁ—మారీచా! నాచిత్తమునకుఁ యెసఁగని యీయనుచికార్యములను తెచ్చిన నున్నా? నీహితములు, హానినీలయందుకాటిన చిత్తనములఁజెలిసింపులములు సుమా. అద్రోహి రాముఁడు నేనినక్కర్త్యమునకు నీకాహుతికేమి ప్రతికారము. నీకేను, నవహరింపఁ గంకణముఁ గట్టుకొంటిని. ఈ నిశ్చయమునుండి గుర్రాసురులేరురు నన్నుమరల్పించాలరు. నీ సహాయ్యముఁ గోరితినిగాని, నే విశ్వయించిన విషయమునంగలగు ఇదోషములఁగాని యుపాయపాయములను నుద్గడింప, ఇనుజేడలేదు. నీవు రాజభక్తమురు తెలియక కేవలము గణభానమునంబడి, రాజునగు నన్నుఁజూచి పరుషములాడఁగోరవచ్చు. ఇంక నీవు చూడరాదుకము. ఈ మహాకార్యమునందు నాకుసహాయ్య కువశ్యకము గానోయవలయు. ఈ కార్యము నీశ్రమేయిచేసి నీచే బలాత్కారమున వైనను జేయింతును. ఈవిషయనుఁ చంపుదును. నాతో విరోధించిలివా మరణమిచ్చుచే నిశ్చయము సుమా!

మారీచుఁ—(అలోచించి కలయూరి) రావణా! నేనేమిఁజేయవలయును. ఇలహీనుఁడగు నేనుగావున నేనేమిఁజేయగలను?

రావణుః—హా! నీదొంగతనమునకుఁబడి నీకయెదుట నెచటింపును
 నీక బంగారుమయమైన నీ శరీరమునఁబడి యెట్టురొట్టి యోజింక
 తెచ్చియివ్వని, రామునకుఁగంగలదు. రాముఁడు వినుబట్టుట వలనకు
 మీవువానిని దూరముగఁగొనిపోయి “ఈ నీతా. హరిశ్చంద్రా” య
 యిటవును. ఆ యారా రావణుని నేను నెవ్వనివేషమున నీకంటికి బ
 వంతుఁగఁజేటి లంకకుఁబెట్టును.

జానీః—రావణా! ఈ పాపకార్యము నీకుఁజేసి నేఁడెందున్నాను. ఆ నీక నీ
 మృగ్యుద్వారముని తెలియును. బద్ధిపూర్వముగ నీవత్తును తెచ్చుకొనుచు
 న్నావు. కొరివిలోఁ దలఁగొనుచున్నావు. నే నెన్నివీరములు తెచ్చివ
 ర్తికిఁకుండు పానేఁగదీసి నావీరములు నెడఁదని తెట్టుచున్నావు. నాయ
 త్తము మీఱినది. నీయాళ్ల ననుసరించుటచే మరణము నందేహము. నీ యా
 ళ్లొల్లంపునముఁ జేసినచో, మరణము నిశము. కావున నీయాళ్ల ననుసరించెద

రావణుః—హూ! అదిగదా కార్యలోచన పరునివని. తెచ్చు. త్వరలోఁబోవునము.

గోయముః—ధరమునఁదరుణిని హరియింతుక.

దురమున రామునినవగించుక.

మరునియిదుమలుఁ గడఁచెరుక.

నిరతమురయైనను సుఖియింతుక.

(రిక్త)వము.)

తృ తీ య ర ం గ ము.

(రామ - లక్ష్మణ-నీల-మాయ కృష్ణము - నర్వాఁవేషముననున్నహయారావణుఁడు.)

నీలః—నాథా! యీ నలరైధవమును జూపితివియో ఎంతైధవమున తెలయుచున్నది?

అ ను బ ం ధ ము గి.

రామః—ప్రేమనీ! లక్ష్మణునివానిఁ బరమభగవంతుని? అరద్యమనఁగజేయి?

నీ పెళ్లటనుండువో యెళ్లటనే నాకు సకలసాధాగ్యములున్నవని తలచెను.
నాతీ! యీ రంధలకు, లతలు జుట్టుకొని కలుకువై భవము జూచితియో?

కం॥ కనవేకంధలం బెనఁగొని

ఘనమగునానందసుఖముఁ గాంచులతలనక

చెలివ్రెయునిం బెనఁగొనుచున్

గ నెదునుఖం బెంతయనుచుగమితంపనగున్.

నీతః—ప్రాణప్రియా! ఈ దిక్కునఁ జూడఁము అ సహకారవృక్షములపైఁ గోవెలు
గుంఫలుగూడి, తమప్రియలకు నానందంబు సంతోషిల్లఁ జేయుచున్నవి.

కం॥ సహకారతరువులెక్కుచు

సహనాతీతంబులైన శబ్దంబులచే

సహకారులంబిలుచుచు, సుఖ

సహవాసంబులనుజేయు శారీరకచట్టన్.

కాముకుః—ప్రియసీ! కనవట్టిది. జాతులందు నైతిము. తమప్రియలంజూచి ముఁమం
దవి జాలియొందైనంగలవా?

నీతః—చ॥ కనకమ్మగుంబుఁగాంచుమదె, కన్నులవిందుగ, మెల్లమెల్లఁగన్
జనువునవచ్చుచుండు నదే చయ్యనఁబోయెను జెట్టుచాటుగా
గనుమదెన్నికచూచుమముఁగాంచుచుదాఁగెనువచ్చెదాఁటుచున్
మనమలరారుదానిఁగన; మానధనా, వడిఁబోయిపట్టుమా.

నాథా! నూరమునఁజూడుము. ఏర్పియో యొక చెలికేమ్మగము నాకగపడు
చున్నది. కొమ్ములకొన లింత్రనీలమణి మయములైయున్నది. మొగమునందు
శోభారేఖలు కొన్ని తెల్లఁగను, గొన్ని నల్లఁగనున్నవి. ముఖపుటము కెందామర
పన్నెఁగలిగియున్నది. నల్లకలువరంగు గలుకుచుండును. చెవులు కలువలవలె
మాత్రురీ యింద్రనీలములవలె నిగనిగలాడుచుండును. కావోడువు, మెల్లల
కతెను చందుగుచాయవలెను గఠారీతిగ బెల్లఁగనుండును. పార్శ్వముకటి

యిష్టప్రాప్తివస్తులగలిగియున్నది. నిష్టలు వైచార్యములు పోలినవి. విక్రలు
సన్నానమున్నవి. పంథిబంధములు స్పృహముగనున్నవి. తొలక యింద్రధనుస్సు
బలె బలురంగులచే రంగారుచున్నది. నామసంబునకింపై కన్నులకుసొంతై నా
నావర్తములచే దెంపై సంచరించుచున్నది. ప్రాణనాథా! ఈ యడవిని నిను
దర్శి నా యాటపాటలకును, నేను ప్రార్థనపుర్వకముటకును, మఱియొద్ది
యనులేను. దీనింబట్టియిమ్ము. నినుదలచెకొనుచు హర్షమున బ్రాహ్మగమత
చుండెను.

అక్ష:-కల మాయామృగంబు బంగరు

నాయలుంగన బ్రహ్మస్పష్టి శక్తికిమించెక

మాయలమారీచుండి

మాయ బూమియలఁబూ నె మముపంచెంపక.

అన్నా! నావదిని నీకయెదుటఁ గనబడు మృగము మాయామృగము గాని
నిజమగుమృగముకాదు. మారీచుండి మాయనుబట్టి నావని నామృదోచెను.
బరమేష్ఠి నై స్థితి స్పృహకిమిటిసదీ మాయామృగస్పృహ.

నీత:- (రామునిఁజూచి) ఆర్యపుత్రా! ఈ మృగము విక్రీరి గుండరముగనున్నది.
నామనస్సు దీనియందుఁ దగిలినది. ఈ మృగము ప్రాణములో నీకుఁ బట్టుబడు
నేని నా సంతసంబునకుఁ మేరలేదు. నీవట్లునకుఁ చిక్కచేసి, చచ్చిన దీనిచర్మ
ము నాకునింపుఁగూర్చుచు. నాకుసంకనము గూర్చి నీకుఁగుతూహలముండెనేని నా
కుడానింబట్టియిమ్ము.

అను బంధము తి.

రాము:- (అత్సలునిఁజూచి) అక్షణా! నీవదనకుఁ, నీమృగమునై శైత్రయాశకలిని
నదో చూచుము. దానింబట్టియిప్పుట కొప్పువంతుని లక్షణము. నీవనినరీతి, నది
మారీచుని మాయయేయగునేని, గానినియవశ్యము చలవలసినదియెగదా!
అగర్భునిచేత నాచాపిహతుఁడైనరీతి నీకు నాచేకహతుఁడగును. నీవిచ్చట శర
సన్నద్ధుఁడైతై జాగ్రత్తతో నీకును రక్షించుచుండుము. అక్షణా! యీ మృగమున

నేను బట్టించను. ఈనాడు చెప్పినను. నీవు మాత్రము యెరుకుట, నీకను రక్షించుకుంటును. నేను బోయివచ్చెద.

(రాముడు మాయామృగమును పట్టుముకొని పోవును.)

లక్ష్మణుడు:—నా అన్నరాముడు నావడినె యాపిత్తంబు దీర్చుటకై నీ పరిపరిచను మృగమువెన్నంటి పట్టుగిడెను. అహ! ఆ మాయామృగము, నాయన్న సెంతగ నలయించునో? నాడన్నయెంత శ్రమచమనో? శరీయకయొన్నది?

[చూరమునుండి :: హా లక్ష్మణా! హా నీతా! అనెను నారాధాకము వినినదియును.]

నీతి:—లక్ష్మణా! ఇదియేమి? ఈ యారాధాకంబు నాధర్మ రామునిదిగ నగపడెను. చూచిరమ్మ లేకమ్మ పాము.

లక్ష్మణుడు:—చూతా! భయదగు రామునితోట నారాధావందెల్లదైనను వచ్చునా? అభ్యుచి మాయామృగమైన మారీచునిగాని, మఱి నెద్దియుఁ గాదు. నీవు దైత్యంబున నుండుము.

నీతి:—లక్ష్మణా! నామనముఁగాని నాప్రాణములుఁగాని కడుటకుండవు. నింహమున ముఁగిని యాఁజొక్కవలె రాక్షసులకుఁజెక్కిన నీయున్నవ, సాహాయ్యము గలవక విడిచివేల? నీవు నీ యున్నవ మిక్కిలివలె నగపడుచున్నావుగాని ఇట్లుగ శ్రమఁడవేను. లక్ష్మణా! నీవుద్రోహివి. నన్నాశించి రాదుగానముఁ జేయుచున్నావు. రామునికేగవలయుఁదప్పుటే నీకుఁద్రోయమని నాకుఁద్రోయదన్న విదానాచారప్రకృతి ననుఁగొనును. నీమందుండి ప్రయోజనములేదు.

అ ను బ ం థ ము 7.

లక్ష్మణుడు:—చూతా! నీదేహి! నాయన్న రాముని పన్నగులుగాని, యుదులుగాని, గంభద్యులుగాని, దేవతలుగాని, రాక్షసులుగాని, ఇంద్రులనలవిగాదు. ఓంటరి గనదనిది నీవుండ, నిన్నువిడిచిపోవ, నాకుఁ దెచ్చగలుగదు. నీ సంకాప భ్రమవలయు. మహాత్ముడగు రాముని యొక్క మీటఁజాలను.

నీతి:—(కోపమున కన్నులువార లక్ష్మణునిఁజూచి) ఓరీ మర్కటా! చేతురానివనిఁదేయ మొదలువెట్టిరిదియూ? కలపాంసనా! నీవు మిక్కిలి ముప్పుఁడవు. నీకర్మయోగింహునిదే నీ యెన్న ను నెంబడించినావు. ననుదొంగవలెనను నీవ్రాధా యె

నృతికిన ఫలింపయ. ఇదిగో నీయమటనే ప్రాణములు నిడుతును.

అక్ష: నీ చిలువలైచిలుకులై చెవుల జేటానరించు

వలుకులాడగ నేమిఫలమె, పడినా!

అన్నకన్ననుదైన మెన్నలేవనియెంచి

వింతగ రామునే వింటు పడినా!

తల్లికండును హెచ్చు తనయన్న సతయని

మదిలోన భావించి మనుచు పడినా!

పరదైవమిలను పోవరుని దారయటంచు

భావమందున గొల్తు న్న పడినా!

నీ నన్ను నీ విటుమామింప జన్మి పడినా,

కాలవివరీతమైతోచె గాడెవడినా,

వివేదిసియాజ్ఞనిప్పుడే వనెనవడినా,

రోషముదుగుమునేను ని ర్దోషి పడినా.

చూతా! నీవు నాకుదేవతవు. నామొదటియనుచిత భావియైతి. నీమాటలందున నీసుల గాల్పుకున్నది. ఈ నామానన వైచ్యమునకు నీవనరర దేవతలందఱు సాక్ష్యముగ నిలుగురుగాక. రాముడున్న చోటికి నేరొయ్యెనా. ఈ వనదేవతలు నిన్ను గాపాడుదురుగాక. దిక్పతులు నిన్ను రక్షింతురుగాక. సూర్యచంద్రాదులు నిను రోదించునుగాక.

(అనుచు నిద్రించుచు)

నీ జనకతానినుగన్న జననిసాక్షిగనిల్చు

నాచి త్రస్థుకి నమృతమృ

నరణనాదాన జన్మిసాక్షిగనిల్చు

నాచి త్రస్థుకి నమృతమృ

హావ్యహానుడగు నగ్ని సాక్షిగనిల్చు

నాచి త్తశుద్ధికి నమ్మవమ్మ

అతిహితముగ మరు త్తలియె సాక్షిగనిల్చు

నాచి త్తశుద్ధికి నమ్మవమ్మ

దిసల్లెగప్పనాకనమె సాక్షిగనిల్చు

నాచి త్తశుద్ధికి నమ్మవమ్మ

నీ! హరులు, కరులును, నిర్దరవరులు, సరులు

రభులు, భేదర భూచర పరులు తరులు

నిద్ర సాధ్యులు నాచి త్తశుద్ధిచెలసి

సాక్షులుగనిల్చునమ్మ నిజముగాను.

నీర:—(స్వగళము)

ఉ! బంగారులేచియేలగనవచ్చెనో! కాముని నేలబంపితో!

యంగముద్భుల్లనంగ విభనార్తరవంబిటు లేలవచ్చెనో!

మ గళిమూర్తి నారయన మానితేవాక్యములాడియేలపో

వంగనితోమఱుదిని! నవారితదుఃఖమువత్తైపి త్తమున్.

అహ! నాప్రాణవాగునికి నెట్టియాపద మూడెసో? ఆ కాముని

ముగలాభరామునిఁ జక్కఁదిక్కినవానిని వ్రేలుతోనయినఁ జూపఁగలనా? నా

ప్రాణవాగుని బ్రదికింప నమస్తదేవులకును పంచనంబి వేడికొనియెను.

అ ను బంధ ము కి.

(సన్యాసివేషముననున్న రావణుడు ప్రవేశించుట.)

రావ:—కి! ఏవ్వరిదానవీవుజలదేక్షణ! కాదగామేమియొంటిగా

నివ్వనభూమినుండుటకు! నీ నుమకొమలగాత్రమేలకో

నావ్యంగశేయ! నీభవన శోటికెన్నను నాజ్ఞలిచ్చుచు
నివ్వట్టిలంగనుండవగు నీరజసేత్రకునే కప్పముల్.

సవ్యాః:—ఓ చిన్నాదిలివా! నీవు, కవలమలవటి మొగమును గొళ్ళులును గర
చరణములునుగల దానవు. నీవెవ్వరెవ్వి? ఈభావనా! నీవు భూదేవివా?
క్రిదేవివా? లక్ష్మివా? అప్పరసవా? కీర్తిదేవతవా? మదనుడువడలిస రతి
దేవివా? ఈ యదవికారాశేల? ఇది కామరూపులగు రాక్షసులు వానము
చేయు స్థానము. నీవెటుల నిచ్చటికివచ్చితివి? నీపేరెమి?

సీత:—నీ॥ మునిజనపూజితా! జనమనికూతుర

సీతనామమున నేంజలుగుదాన

దశరథసుతుడను దారనై వెలయుదు.

విత్సవాక్యమతిశయ మతినిబూని

నాభర్తరాముండు నామణియియు నేను

జనవాసముచుసల్పుచారమయ్య

స్వహృదవర్ణ సంపూర్ణదైయోకశిశ

కనువిందుగానాకుఁ గానఁబడియె

నీ॥ దానింబట్టును నాభర్తపూనిచనియె

భ్రాతృరక్షణమునకు సౌమిత్రిపోయె

వాకులచ్చెడుతడియయ్యె వచ్చిభక్తి

సఖితిపూజలుసల్పుచుకయ్యెమీకు.

(సవ్యాః: నీటరెచ్చెలల పాశ్యమొసంగి) బ్రాహ్మణోత్తమా! పశ్యాన్తము
సిద్ధమగున్నది. భుంజిండు. నేను, రాక్షస వాశకుడను రామునిభార్యను.
తానని వాపరిమెలవచ్చి యీ మరణ్యముకేరినాను. నాని యొకరు
ర్థమృగమును వెన్నంటి దానింబట్టిరెచ్చుటనై పోయినవాఁడు. అన్నిసాహ
య్యమువలన నామణియి లక్షణుఁడను పోయినాఁడు. శ్రమదీక్ష్యకొమఁడు. బ్రా

బ్బాతోత్తమా! మీరేల నొంటిగా నీవందకారణ్యంబున నంచరించుచున్నావని
తమరెవరు? తమనోత్రాధివాసముల వివరత్వహించుచున్న వానను.

రాజుని:—తమకుతా! దేవాదురులును పన్నునిలు మొదలగు వారెవ్వరికి నెంత
యొందులో యట్టివాక్షస గర్భాబిధిందగు రావణుడను నే నేను. నుండ
రాంగి! ఒంగారువంటిను చాయనరిగి వట్టుపుట్టముఁబట్టకయు వాధరణ
• మురతే నలంకరింపబడకయు, హావనలిగనున్న నిమ్మఁచూచినది మొదల
వాభాగ్యులయందు నాశేమాత్ర మింపుఁగలుగకయున్నది. పెక్కుచేల్చి
లను దిక్కుదిక్కులనుండి పట్టితెచ్చినాను. వారందఱలో నీవు నాకుఁబట్టె
జేగనుండుము. నాపట్టణము ననువ్రమునకును నొక వర్షకముకొన వేర్వ
ఱుదోబిడినది. కానితలంకయగును. నీతా! నీవాలంకయందు ననుఁగూడి
యొద్దానననహాముల నానందించుటంజుము. నాకుభాగ్యమై ప్రమస్తాధర
ణభూతితై యుండిన నైశుచేలు కానిం నీకెప్పుడును బరిచర్యనేయు
చుండురు. రమ్మ! (తేజమును:)

నీత:—నం! నెలకొనివేదవేత్తకుజనించి యశించిలనింపిపట్టినీ!
కులమునకింపదేవరక కుత్సకులుండోక యించుకల్పితక!
బలుకఁగ నేలనీచిటుల: బానిఁపువాక్యమువిందు రాక్షసా!
వలదికబొమ్మనీతలముఁ బాయఁగదోషము నిమ్మఁజూచినా.
(కోపసింది) ఓది మూఢా? నెక్కొనినది నీకు: వాఁడుమిచ్చి పట్కొనింపితిగాని
యింతటి కవిజాతివివని తెలియ నైతిని. మహాపర్వతమవలె క్లిరుతై కుహం
ద్రునివలె భోగవంపన్నుండగు రాముఁడు నాస్వామియై యొప్పుచున్నవాఁడు
ఇట్టి నమ్మ తెనకకు. నేమరామునకు ననువ్రతవైవ దానను. విన్నగండ్లనై వఁ
జారునా? తప్పుకు మాటలాడకు. తిల్యైయఁడును మహాశక్తి కురుఁడును
మహాగృహునకు రాముడను సహచారిని నేను. నీ మోముఁదాడఁగలనా? నీవు
నక్కత. రాముఁడు సింహము. దీని చక్కఁగఁ తెలియుము. మందకాగ్యా?
నీవునమ్మ జనవిదేని నిట్టిరిల్లన నశించువు. అంతః గోనన సింగము
నోటినుండి యామిషముఁ దీయి యిచ్చిందు కున్నావు. నర్కము నోటెరుది

కోటలు పెరిగెనోరుచున్నావు. సూరితో నన్ను దుడిచి కొనుచున్నావు.
 బాలుకతో గత్తిని నాకుచున్నావు. నీ నాకనము నీకు తెలియదు. ఓట్టుక
 దాటుగొట్టకొని సముద్రము దాటుగోరుచున్నావు. సూర్యచంద్రులం జేతః
 కట్టనుంకించుచున్నావు. మందుచున్న నివ్వను గుడ్డలో గట్టికొనుట సాధ్యమా?
 నను: తొంద నీకు సాధ్యమా? ఓట్టు మొనలు గల కులమును నీలనడవ
 ముంధమా? సింహమునకును నక్కకును నెంత భేదమో, చలిమకును సముద్ర
 మునకు నెంత వానియో, మేలైన మద్యమునకును గవ. గవీళ్లదన, నెంత యంత
 రమో, బంగారమునకు నీనమునకు నెంత భేదమో, చందనపు ముద్దకును, బార
 దకును, నెంత యంతరమో, రఘువంశనకును సిద్ధికిని నెంత వానియో కాకము
 నకు, గరుత్మంతుడన నెంత దూరమో, విద్వజును బాంసకు నెంత భేదమో, నీవను
 రామునకు నెంత భేదము. విద్యువు సింహముని యీగం జలమును మ్రింగిన
 జర్జరుకునా? మరణమే నెఱవగును. నీరే వాడనా? యిది సృష్టముగ నమృతము.

నీ॥ రాముడను సింహంబు రావణా నీవొక

బదలిననక్కలు కడిమియేల?

అరికిలిగొనైన పక్షవాద్యము నోటిలో

ఓట్టునామిష పెట్టు దమ్ము నీకు?

పూర్వార్థమొనరించు భజగేంద్రుని పుష్పము

పెనుక సాధ్యమె నీను: పిటికెవంబ?

శిరముపై: గొండను ధరించుచి నంద్రము

నీను: జూచెడు బిచ్చరీపు కావె?

నీ॥ చిచ్చునొడిగట్టి కొనుచితి విచ్చు:గత్తి

నోట నిజమొను గతి నీకు: తెలువచ్చు

సమ్మతమా రావణా యశిషమ్ముగాదు
నేను వైవస్వతమంటకు హీనవనుడ.

రావణ:- ఓ పరివర్ణిణీ! నేను సామాన్యజనుగాను, వచోవరాక్రమకారిని మృశ్యులను
జూచి పాణుప్రజలవలె నన్ను జూచి దేవగంధర్వకర్తగ శిశువులు పాణు
మందును. సూర్యవంశాదులు నాయుంటఁ జనులు సేయుచుందును. నా చట్ట
లముఁజేరి నారో వసింతువేది మానవులు నెంత మాత్రము స్పృహకుండువు.
ఇట్టి నన్ను నీవైప్రార్థింపవలసియుండ నేనే మన్మథుని పీడితుడనై నన్ను
పీడించునున్నాడను. శేషలమొక మనుష్య హక్రుండా రాముఁడు యుద్ధ
మాన నాయుక్కుఁడవలె సాటిరాదు. నీ భాగ్యమున నేను నీకుఁ బ్రార్థింపితిని

శీత:- దుష్టాత్మా! నేను మహా చరిత్రను. పర్వతూతములును మ్రొక్కునట్టి వైవస్వ
నా చరి. ఇట్టి పాపమునకు నొడిగట్టకు.

రావణ:- (కోపమున) శీతా! నీవు పిచ్చిదానవు. ఇదిగో నా కంఠం దేతుఁడో నీ
భూమిసంకరయు నెత్తుమను సమద్రమంతయుఁ బ్రాప్తమను. మృత్యువు పెని
రింతును. సూర్యవర్ణగింతును. నీకుంజగిన పెనిమిటిని నేనేను? కుండరాం!
ముల్లోకములందును మిక్కిలి ప్రసిద్ధిఁగాంచిన పెనిమిటి కావలెనని కోరుదు
నేని నన్నుఁ జేపట్టుము. [అనుచు శీతవేట్రుకలను దొడనువట్టి నొత్తు
కొనిపోవును.]

శీత:- [ఈ రాముఁడని యెఱుఁచును మూర్ఖుఁడోవును.]

తులసియ రంగము.

రామ - లక్ష్మణ.

(రాముఁడు లక్ష్మణు)

రాముఁడు:- (స్వగతము) ఇదియేమి? ఇన్ని దుశ్శతనములకు గాతలమెమియుండును?
నా వెనుక భయంకరవృద్ధిలో నక్కలటవ నేల? నీరకాక్షులచే మ్రొంగఁ
బడకక్షేమముగ నుండునుగదా? ఆ మాంసా మారీకుఁడు నాచేతులకుఁగను
నలకు నాకంఠవృద్ధి ననునది వి. ఈ శీతా హ లక్ష్మణా" అని యెఱుఁగనే?
వీలముఁడి యుండును ?

(లక్ష్మణుని ప్రవేశము)

అ సుబ ౦. భ ము ౩.

[రాముడు లక్ష్మణునిని పిలుచుచు]

లక్ష్మణా! నీకు విడిచివచ్చితివేల? ఆ నీకు యిచ్చుచేక్కడనున్నది. నీవు కాంచున్న వాడెవడు, హానియేమియు నుండదని నమ్మించితి వచ్చితిని. నీవు నీకును వదిలి యిచ్చుటకే వచ్చుటకే నామనమెల్లగీరినందెను. నా యెడను కన్నును నెడను భుజమును నమరునున్నవి. కారణమేమో?

లక్ష్మణుడు:— అన్నా! నేనై నీకును వచ్చుట విడిచి యిచ్చుటకే వచ్చిన వాడనుకాను. నా వదిలె నన్ను సూక్ష్మమైన మాటలాడి పొమ్మని తొందర పెట్టెను నీ యొద్దట వచ్చితిని గాని వేరుగాదు. "హా నీరా హాలక్ష్మణా" రక్షింతుమను పలుకుట నీరనిన నేనెంత పరికినను నీ యందలి నెయ్యముకేర నీకేమో : వచ్చుతినినని కీరితి రోదనముచేయును తొమ్మిది పన్నుని నన్ను బలవంత పెట్టును. రామునిఁ జంపవలెనని యత్నించి నాడనని నన్ను నిందించెను. మఱి యుఁగొన్న యనరానిమాటలాడెను. కావున వదిలి నిన్ను దుర్మోచనవచ్చితిని.

రాముడు:— వేదంధమందోరు విషివర్ణలందిద్ది

సరససరోరుహ చరణీత

కంఠీరవోకేతి కలిసకాననమిద్ది

మదిగబోపమయాన సుదతిసీత

గ్రూరశార్దూలసంహార కాననమిద్ది

కీలకురంగాక్షినాతి సీత

విహగేంద్రవిలసిత గహనోగ్రవనమిద్ది

కాలాహివేణియా కారణీత.

గీ. అట్టివనితను వనతల మందువవరి

వచ్చితి వెనీవులక్ష్మణా యిచ్చుగించి

ఏమియ్యదుమలమూఁడెనో యింతి!పుడు

యేమియ్యదగునీమతి యెటులబోయె?

అమ్మగా! నీతను పదలుట మిక్కిలి యక్కర్థము. ప్రేమి పక్షము లేని వారు. అందునఁ చింతచే గూడి పరుషమలాపిన మాత్రమన నీవైనొచ్చి కొని పగునా? ఏతమాత్రమయ్య క్రమగాదు. కానిమ్ము పోవుచుము.

(ఆ శ్రమము జేరి.)

అమ్మగా! భయశీలుగాలగు నీతయిచ్చట అక్రమమనలేదుగదా? కేతుక కురులటనేని దానియందునా? ఏవనమనకైనను పోయియుండునా? పోయి వెతకదుము చెప్పి.

(నిష్క్రమము)

ద్వితీయాంకము - ప్రథమరంగము.

అరణ్యము - రామలక్ష్మణులు.

అనుబంధము 10.

రాముడు:- (నర్తకము) సీతా! చెయ్యనీ నీవెందుదానివాడు. యీ నర్తకాటలికల చాలను. నేను మిక్కిలి దుఃఖితుడై యున్నవాడను నా యెద్దకురమ్మ సొమ్మురాలా! ఇదిగోకాచిము. నీచేదెంపబడిన జింకపిల్ల లెప్పుడు గతు మాలి కన్నులనీళ్లు గార్చుచున్నది. నన్ను కడలి బ్రదుకఁజాలనుగదా? కపటాచారునిఁ గిత్తి విడుచువట్టు నన్ను విడిచినీవెంచేగిలివిని నినుఁగానక నేను మరలదలఁ బడిన యేనులవలె దుఃఖించున మునుఁగచున్న వాడను.

స్వగత:- అమ్మా! నీవుకూరుడవు. దుఃఖించకుము. నేను సీతాదేవి వెదుకఁ బ్రయత్నించెదను. పొదికిండ్లలో దాగినదియో గుహలలో నదగియున్నదియో నేఁచుచెద. నా వదిసె వనములో సంచరించుచుండును. పుష్పించిన తామరగొలంకల విహరించుచుండును. లేదా, కునల, భయపెట్టఁగోరియో, మన సొమర్థము నైతింగదలఁచియో యిందెంతైన దాగియుండిను.

రాముడు:- ప్రియురాలా! నీవు ప్రస్తుతమునుండి విక్కిరి ప్రేమిలదానవు కావుననే
మూలగోయము విహరించెదవా? ఇటుకమ్మ రంభోదా! నీ తొడిలరంటి
కోడియలసాటిగా నుండును గాన వానిపై చైరమున నుండేల నరలించి?
నన్నెంతాళి నేయటవలన నీకేమిప్రయోజనము? ప్రియా! పరిహాసము
వికషించి యాక్రమ వాసులకు ననుచిరము. నీవులేని యీవర్ణకాల పాకు
పరియొన్నది [లక్ష్మణుడు తొడి] లక్ష్మణా! రాక్షసులు నీరను లక్ష్మణుని
చియుండుతా? కాదేని మృగముల కడుపులు కన్నీళ్లుగార్చుచు న్నంభించిన
వానివలె నలిచెనేల? అయ్యో నీతా! యెక్కడికి బోయితివి? లోకులు
నత్తుక విశ్వ హినుడనియు, దయాకూన్యుడనియుం బలుకుదురుగదా?
అహ! నీరలేనిది నీనయోధ్య నెటుచేదుమను? లక్ష్మణా! నీతాపహరణ
మును నాప్రాణాప హరణమును నపస్తరముగ నాతల్లి కానల్పకం దెలుకము.
అపెనాణుడింపుము. వాయంతటి పాపి మూలోకమున నెవ్వడనులేడు
దుఃఖము వెంట దుఃఖము సముద్రములో నలలుబరె నాగుండెటడవి ధేని
చుచున్నది. లక్ష్మణా! రాజ్యము పోయినందులకు నే లింకింపను బంధు
వులకానినందులకు నేను దుఃఖింపదు. తల్లిని వదలివచ్చినందుకు, నే వ్యసన
పడదు. నీతాపయోగము నన్ను దుఃఖిరానిని ముంచెను.

చరి|| జనకజలేనిరాసము స్తకానములేవనుమానమేమియుగా
వనజదళాక్షిలేనివనవాసము, నాశ్వసనాధివాసమే
ఘననిభవేణి, లేనిచెలికారము నాకిలనంధకారమే
మననికమానినిన్వదలి, మానవిహీనునిభంగి, లక్ష్మణా.

లక్ష్మణుడు:- రామా! శోకము విడుపుము. చైర్యముబానుము. నీరను వెదకుటకె యుత్సా
హముగైకొనుము. ఉత్సాహము గలవారు దుష్కృతములైన కార్యములు
నెఱవేర్తురుగదా! ముత్తు జేవాసురులుచేరి సముద్రముననానర్చి య
మృతముసంపాదించరా? వ్రతుపసింహ! నీవు దుఃఖికుండవైచేని బ్రపంచంబు
తయుం దేవాబుంబతి పీడింపం బడదా? కృత్యా కృత్య విచేకము చెడ
వంకు నీయట్టికిదురాప్తి యిలంచేని దుఃఖింపరుగదా? నీవు బృహస్పతి నమాన

బుద్ధిగలవాడవు. పర్యవసానములు నివ్వించింది సందన, నీ వెద్దియూ చెలియకమీఖించుచున్నవాడవు. పర్యలోకములను రూఢిమాడఁజాలిన నీ చర్యములను నీతఁడెరిగినాము. నీవుతలచిన నెఱుంగు ప్రపంచము. నాకన మగుఁగా? నీతాపహరకుడను పాపాగ్నిందెన్నఁదో వానిఁ చెలియుట కర్హము. అన్నీ! మనము జటాయువుకు నన్న సంద్యోగము నేనినది పరగబంధుడను యశుఁడు'కావత్తత రాక్షసుఁడైబడి నీత మోక్షమంది ముగ్ధుడను వానిక్రోధుని నరనకు మార్గముఁజూపి యంగర్హితుడయ్యెను గదా? అవానిర క్రోధుని మనమును చూడవలయును. ముఖ్యులైన బ్రహ్మ జనములేను. క్రైస్తవులు వ్రాసుము. రమ్మ(అనుచు ప్రక్కకు వెళ్ళిచురు.)

(అంజనేయ ముగ్ధులు ప్రవేశించి)

అ సు బంధ.ము 11.

అంజనేయ :- (ముగ్ధునిఁజూచి) ముగ్ధవా! దూరమున నెవరో యిడవురు యతివేద ములధరించి మాటలాడుచున్నవారు. చూచితివయ్యా?

ముగ్ధుఁడు :- అంజనా సుతా! మా జ్యేష్ఠుని వారి మాయనీకి పట్టుకెలియుటకై మారు వేదములు ధరింపఁజేసి పరినిబంధించుచునా? నాకేమో దిగులగుచున్నది.

అంజనేయ :- ముగ్ధవా! వారి నిమిత్తము నీటికి కత్తరపాటు పడవెదు. ఇది బుద్ధిమ్య మూకము. వారిమంచి మనకేమాత్రము భయములేదు. పీరియోము నంను క్రూరధావ మించుకొననులేదు. నీ బుద్ధియే జ్ఞానము మఱి పోయినది.

ముగ్ధుఁడు :- అంజనేయా! నిజము నిజము. అకాను శాపాలును, వికాలమున నేత్రము లును గలిగి కల్లినమ్ములును భార్గములును చాల్చి, దేవకూరుఁవలె, పీరు విలుఁగు చున్నవారు. వానరోత్తమా! నా హితమును గోరినపు ఁచల యొద్దకిఁజోయి వారి వ్యాపారములను పరిశీలించి, భాషణచే చెలియుము. నీవు సర్వజ్ఞుడవు కావున వారిమాలలచే నన్నియం గ్రహించువు. నేను దూరమున నుండెడి. పోయినట్లు. (రామలక్ష్మణులు తిరుగుచు నచటికి వచ్చుదు.)

అంజనేయ :- మరిచిది. (రామలుసంభవ్యస్థులచేసి)

౩౦. ఆశయ మహానీయులుఁగా

మీరగపడుచున్నవారు మీవార్తయునేఁ

గోరితినిన మీకునను

స్కారముల నర్పించువాయుసంభవుఁడనునేక.

(నమస్కరించును.)

హహాభావలారా! మీరు కాశ్యపులనెను దేవతలనెను నెలయు
కున్నారు. ఇట్టిమీరు తిక్క ప్రతిములను బూని తపశ్విదేహులై
దుష్టమైన యీ ప్రదేశమున కెట్లువచ్చితిరి? పురుషసింహులగు మీ
కొక్కరి? మీరు దేవతానాథ పరాక్రములుగ, నగపడుచున్నవారు.
భూమికిచ్చిర చంక? సూర్యులవలె వెనిట్లుచున్నవారు. నమస్త రాజ
లకు లక్ష్మీనైవేద్యము. యీదేవతామండలము లేల భరించితిరి?
మీసేవకుని దెడ్డింగురుచించి మీ వార్తచెలుపుచున్న విషయముతో
దేవతలున్నవాడను. శర్వాగ్రంథులను సుగ్రీవుడను వానరరాజు తన
యన్నయగు వారిచే పంపింతుడై మీ వార్త తెలియ నన్న బంపఁగా
నిచ్చటికి వచ్చితిని. నేను భనుమంతాడను కేరుగల వానరుడను.

రాముఁడు:- (లక్ష్మణుని చూచి) ఈ మహాత్ముడైన వానరుఁడు విరాటా సుగ్రీవుని
సదిచ్చెడట. ఆ సుగ్రీవుని నేనేమానవదేశనియంగితిని. వెమోఁబోయిన
తీగ కాలచురికి నటులనత్తడే నాయొద్దకుఁ దననచ్చిని బంపినాడు. ఇతని
తోనీవు మధురపదనముల మాటలాడుము.

అంజనేయ మహానీయులారా నామము లెవ్వమీకును

గాననంబును కేరకలమదేమి?

లక్ష్మణరామలక్ష్మణ నామరంజితలగుముమేము

మాయయోధ్యునివీడి మనితిమడని

మేమిటులుండఁగ నేమాయ నెవ్వఁడో

కొనిపోయెనావది నను మహీజ

నాసాన్నివరయుచు నటపులుదిరుగుచు

శివ్యడియచటికిః జేరినాము

అంజ..గీ! పిడువీకెనుకలమేమి విక్రమాఘ్న

లక్ష్మణ..తండ్రిప్రతిసయు సలువఁగఁడలఁచినాము

అంజ..సంతసంబయ్యెనునమలి శాంతమయ్యె

లక్ష్మణ..వేగఁదిలిపిపు సుగ్రీవునిమలశీల.

లక్ష్మణః—(అంజనేయులకు చూచి) పురోహితుని సుగ్రీవుని సుగుణములుమాకుఁ దెలియన్నవి. అతని దుష్కంఠ మాకును నపేక్షయున్నది. కావున ననుకూలమైనచో, వతనిని యిచటికిఁ దిరుప్పిరికింపఁము.

(అంజనేయులు నిష్క్రమింపఁను.)

రాముడు—లక్ష్మణా! కలంధుడు మనకు పిరోహితుడైవలెననీతిగ సుగ్రీవుఁడు మాకు పిరుండుకొన్నాడేని, సర్వకార్యములు, నిరంకుశముగ సాధింపఁగలము. మన సరసకు వచ్చిన వానరుఁడు సకల కౌత్స సౌభాగ్యుఁడని వాని ముఖభావము చూపుచున్నది. నిర్భయఁడనిన కార్యసమములకు మాన్నే కుభూమునము లగతమనని పెద్దలుచెప్పుట నిజమయ్యెను.

(అంజనేయుఁడు సుగ్రీవుల ప్రవేశము.)

దీ! భావుకదాయకంబులగు పాదములంబుఁజ్ఞమొక్కువాఁడ, ను

గ్రీవుఁడనూర్యనందనుడఁగిశవరేణ్యుని వాలితమ్ముఁడ

నేవక కామితార్థములఁజేసుజఃజేయు ఎంపఁడ్డఁడీవుగా

భావమునందుఁదోచి వెతఁబాపుదునివని నమ్మికచ్చితిగ.

సుగ్రీః—(సుగ్రీవుఁడు రాసు లక్ష్మణులకు నమస్కరింతును.)

అంజనేః—(రాములఁచూచి) మహానుభావా! ఇతఁడేనా బలికిన కపిరాజు సుగ్రీవుఁడు. కాదు భర్తమును చక్కఁగఁజూచినవారు. పరాక్రమవంతులు. నను నైప్రణామింపఁను, చాక్షుఁడుచగలవారు. తమరేమి కార్యమున నభ్యర్థి

మించునను బొడవజూపను. సత్వప్రతిష్ఠలు లేమరుకావున రామునశ్శ
సంఘలై సుగ్రీవునిసఖ్యమునకు బద్ధులైతిరేని నతడు తనవ్యసనవార్తలు
లేమడు చెలిపి, తమసాహ్యాయంబుల ప్రతిసాహాయ్యంబునప్ప నీర్థవశుగ
నున్నవాడను.

రాము:—వాచకోత్తమా! నే నెన్నటికిని నాదినమాటకుఁ బ్రతిసేయవాడనుగాను.
‘నిర్భరప్రతిష్ఠాఽను. ఇదిగో’ నేను నాప్రాణముండుచుటకును సుగ్రీవుని మిత్రుఁడగు
నుండెను. దీక్షించిన కష్టమును నివారించ యథాశక్తి న్యాయముగ
పహాయపరియవను. నావిషయము నీవు నిందించకుము. నీర్థవశోకం
బుఁ చెబువుము.

సుగ్రీ:—రామా! నాయన్నయేనవారి, నన్నవంచింది, నాభార్య నపహరించి, నన్ను
దేశమునుండి వెడలఁగొట్టివోడు. నేనైతగువేదినయ, నంను నన్ను గరినదండనల
లికించుచుండును. ఈ మరెంగ భర్తృశముఁజేరిన కారణమున వాఁడెచ్చటికి
వచ్చుటకు విపథ్యేతుడై యున్నవాడను కావున నాయన్నను తీర్చివేసటల
నాకభయమొసంగును. నాయన్నవారి బలవంకన్నఁడు. శత్రుకారి. సర్వ
సముద్రము లొక్కడినంబున నొడరించు బలముగలవాడను. నానిశేషిని
సామాన్యులకు నసాధ్యంబు.

రాము:—సుగ్రీవా! నీవు భయపడుకుము. నేనువానిఁ జంపఁజూరెద. నాతోడి యాజ్ఞా
నులెవ్వఁడైన నీ దండకారణ్యంబుఁజేరి యుంటిని నేనులేని మహారామున
నెవ్వఁడో నా ప్రేయసిని నీవు నిస్తికొని పోయినాడు. ఎందుకాఁచి
నాడో తెలియదు. వాని రూపుమాపు గార్వమునందు నీవు నీబలముఁగూడి,
నాకు సాహాయ్యుఁడైతివని, నీవ్రాత్యసంహారమునకు నేను సాహ
య్యుఁడనయ్యెద.

ఉ. వెఱుఁగునుయ్య, వారి; యతివీర్యుడటంచును, నేనువాని పెం
పటఁగను సల్పువాడను నురాసుగులడ్డము వచ్చిరేని; నీ
యతిమరమాని యుండుమీఁక, నాకులపాటును జెందనేల! యా
కటలేమర్కటూ గడిసి కర్కశియుద్ధము నాచరింపుమా.

సుగ్రీవ:—మహామథావా! నాకాశ్య సాధ్యమయ్యేనేని మీకు ననుచు నాసామదానుడై వచ్చించెద. ఇందుకేసంసియింబునులేదు.

రామ:—సుగ్రీవా! అటులైనచో, లేవబడినంబుననే నీవు నీయన్నతోఁ గలహంతున వచ్చము. నీను దూరముననుండి నీయన్నను నా కాఁగఁబడఁ జగనజిలేను.

సుగ్రీవఁడ:—మహామథావా! అటుచేసెద. నిశనస్మృత.

(నిష్క్రమము.)

శ్చి రే య రంగము.

(వారి సుగ్రీవులు రామ లక్ష్మణులు.)

(రామలక్ష్మణులు దాగియుండుట.)

వారి:—మీ ద్రోహ! నిష్కల్పదెచ్చును పట్టి పనియేనాయని యెదురుచూచుచుంటిని. ఈ పౌరంబు కుతంగపర్వతమును నీవు కరణ్యముగఁ జేసికొంటిని గానన, నిష్పాదములు బ్రహ్మాపు నోటిఁ జేదొరికినట్లు, నీచ, మృత్యువు విలుకొనివచ్చి నాచేరఁజిక్కిరివి. ఇతఁసీవు బ్రతుకుట యర్హము. త్రిమూర్తులు పట్టి పన్నెదుర్కొనినకు నిన్ను నే వదలను.

సుగ్రీవ:—మీ కమాతరా! పరచారనుబట్టి వందించినరీతి నన్నుఁబట్టుట నీకు నుల భముగాదు. మాటల పూరుషముచే, ననుభవించెదవిక. అయినచయము లొకరిసామ్యులుగాల్. పిల్లకాలము నీకేవలమునునని గర్హించుట. పున్నమ వెంటనమానాస్యవచ్చునుగా? ఇప్పుడు నినుఁజూచి నీ దానధర్మామలకు విసమంబునొందిది. ఇక హెచ్చుమాటలాడకు. నీయర్థమున నీవు గెల్తువో తెల్పువో యితము?

అను బంధము 12.

వారి:—మీ! నీవుచే లంఘితగర్హము వచ్చెనా? నీగర్హమార్చెద. యుద్ధమున నిలుపుము. (అనుచు మల్లయుద్ధము నరుద్రుడు. సుగ్రీవుడు చెప్పిరిని శ్రీరామఁ బడితేజీను.)

వారి:—మీ! హిమల! చూచిరివియో నాసామధ్యమి? మఱుబిందు నిలచిరికని, యా మరాజులఁ జేర్చెద. శీఘ్రమునఁగాల్గుట బుధిలేర్పము.

శుక్ర:- ఓరీ! కాలవాటికిందలచిన మాత్రాన, నీవెంతగర్వబల్లవములు బల్కుచున్నావో ఈ
 మానిమంజరి, గర్వించిన నీకందలిజ్ఞామి! బలియిచ్చెద. (అనుచు మరల
 యుద్ధమునకు నిల్చును) వారిసుగ్రీవునిచేత ప్రవాహములు పాలునటుల కిన్నెండా,
 సుగ్రీవుడా బెబ్బలకుఁ దాళించాలక వలుగిడును)

కాలి:- ఓరీ! మదాంధా! విలకి! అందుదానింబలె పలుగిడెదదేల? రిమ్ము వర్షతమలలె
 నీకంబుగ గలిచి యుద్ధమునర్పుము. (స్వగతము.) వీరభద్రునిచాంగుడై, కను
 లుగానక, నన్నెదిరించి పోరుకాలక వలుగిడెను. నేనింనుండి ప్రయాణనందేమి
 పట్టణంబుకేని వాస్త్రీలంబూడి సుఖములలోల లాడెద.

(నిష్క్రమము.)

శుక్ర:- (రామునిచాలి.) రామా నీవశ్యసంధిర్భవము వాకంబెనెను. వరాహముఁ
 జూచి వారివియుద్ధమునకుఁ విలుపును నాకుఁ దెప్పి నన్నువారిచేఁ బట్టించి
 రివియో? నీకేమి చింతించి యిటుదేగితి? రామా! నిన్ను నేనడుగుకొనిన
 సమయమందే, నేను వారినిజూచినది. యథార్థము విడియుండరావా? అటు
 లైనచే నిర్భయింతుడి పోషకువా?

సీ॥ కవచంశబ్దంబగు రామునివచనమ్ము

సర్వమందని వాలిసకసంజనితి

ఆర్య మమలజని యభయమ్మనిజమని

వాలినిదిలచితి న్నాలమునకు

నగరుసంతతివాఁడు సర్వసంధుండని

సరిపితి వాలితో సంగరమ్ము

దాసుల్లడైవము నశరథాత్మజుండని

వాలితోజూరుచు సొలిపడితి

సీ॥ భూవిక్ర్యాన పూతుకబుద్ధిసీకు

నవరు నేర్పితో రాసునేనలుగవైతి!

నోటజ్జక్కెరవ్వుకిఁ గాల కూటవిషముం
గలుగు సీమండి బాధలుగలిగెనాకు.

రామ:- సుగ్రీవా! శరీరాయాసమున నీటిటుబలుచున్నావు. వేను బాణములు
వేయనికారణము నీకుఁజెలియదు కాబోలు. సుగ్రీవా! అలంకారమునను
వేషమునను నొప్పుపాపునను, నడకయందును నీవును వారియు నొకరిఁ
బరి నొకరున్నారు. కావున బాణమువేయక మూలించి. కంఠధ్వనిచే
గాని, కాంతిచేతఁగాని చూమ్మలందుఁగాని, మియిరుపురికిని భేదమెం
తయు, నాకగవడలేదు. వానరోగ్రమా! నాయుజ్జానమున, నీకేదేని విచిత్త
సంభవించునేని నాకది యిట్టియిగదా? మీయిరువురి రూపములు గుత్తి
యిగదా? బాణప్రయోగమెనర్చి నీన్ను శరణియింటి నేని, మహాపాతక
ముకకు నేను గుడియగుచుండినిగా? నీవు మరలఁబోయి యుద్ధమునే
యుము. సుందరమువలదు. వాలినొక్క బాణమున్ననే వధించి ఖామియై
బడి పొట్లనట్లు గావించెద. వాలితో నీవు చంద్రుఁడయ్యెదము నేయనవును,
విన్ను నే గుత్తియింటిరాగున, నీవేదేని నడియాలముం, భరించుము. (లక్ష్మీ
కానిఁజూచి) లక్ష్మీదా! యీ గవళియను రీగనుదెలికి మహాశ్రౌండ్లగు
సుగ్రీవుని కింతమునందు వేయుము. [లక్ష్మీకుండటుఁలానరించును] సుగ్రీ
వా! నీవెటులయినను యుద్ధమున నీ హారమున, భద్రనఁజిక్కిని యుండు
ము. భయపడకుము. నేనీతొలి నొక్క బాణమున వాలినొలచెద.

సుగ్రీవుఁడు:- [ద్రాములకు వందనంబిది కిక్కింపుటఁబోవును.]

[(వచ్చె-)మము.]

తృతీయరంగము.

(రామ లక్ష్మణ వారి సుగ్రీవులు.)

అ ను బ ం థ ము 13.

వారి:- [సుగ్రీవునిఁజూచి] ఓరీ! సిగ్గుమాలిన పిఱికివందా! నిన్నుఁజివినయినననె, పోదున
భీరుఁడవై, నిలువలేక, నారించితె పాటి మరల నీ జినమున నేలవచ్చితివి?

ఓర్వీనిని బురిగొట్టినవారెవరు? నిమిజంపిన, వారికింకెలుగు ప్రయోజనం లేదా?
బుద్ధిహీనా? మృత్యువు నెదిరించ సహజ్యమగుటలి సన్నెదిరించ నీకసాధ్యమా?
మందప్రక్షా! ఇట్టిటెంతి వెడలిపోయి చావకు.

సుగ్రీవ:—ఓరీ దుర్గర్వ! నిన్నటి దినంబున నీదెబ్బ సాళరీరమున నాయుధ్యమునఁ దగిలి
సరిదున బలుఁగిడితినిగాని నీకు జెడలిగాదు. ఈదినమే, నీ యాయుఁబరిమా
ణమునకుఁ దుదిదినమని జాలియుము. నీ భార్యారాత్రత్రాదులను వచ్చినమిత్రు
లును, గనిన తలిదండ్రులను నన్నిన దైవమును పలఁచికొనుము. నీచావా
కగడియలో నున్నది.

వారి:—ఓరీ! నా బలంబెఱుంగని చానిబరె మాటలాడుదున్నావే? మున్ను మందభి
నింపిన నా పరాక్రమము నీవు గుఱ్ఱెఱుంగవా? సప్తసముద్రము లొక్క
దినంబున సంచరించుట నీ వెఱుంగవా? త్రిమూర్తులను సర్వకలగొనని రావణుని
జంకనిడుకొని సప్త సముద్రములలో, ముంచివార్త నీవుచినవా? ఇట్టివానితోనా
నీవు యుద్ధమున నెదుర్కొని నిలుచుట?

సుగ్రీవుడు:—వారీ! నిన్నుబొగడు బట్రాజులులేనందున నిన్ను నీవే బొగడుకొను
చున్నావు. ఈయారి నినుంబట్టి భూమింబడవైచి కాంతిఁజెంచి యెఱుగ
తప్పించెద. ఉత్సవానంతరమున వేలంద్రోయంబుడు నింద్రధ్వజముమాడ్కి
నిన్నుఁగ్రహించెడ పెదను.

[అనుచు వారి సుగ్రీవుఁ యుద్ధమొనర్చు సమయమున సాలవృక్షమువలన
భాగియొన్న శ్రీరాములు కాంచున వారిం గెడులను.]

[శ్రీరాములు ముందరి! వచ్చును. వారి శ్రీరాములకాచి]

సీ॥ ఇతరులొగ్రడి నీవు విసవరాగ్రణిసన్ను

జంపుటయిదినీకుఁదెంపటయ్య?

ఎదలించిపోకున గుదురుగానిలుచక

మాయగించుట రాజసులేమటయ్య?

తప్ప సేయనివాని దుడ్డిపదగదని

పలుకెడుధర్మము తలఁపుమయ్య?

అర్జునులజ్ఞానై యార్జునమునీదః

గలకాలమది కళంకముగనయ్యె!

గీ॥ తొలగిపాపమును నిన్నుఁజలపుమయ్యే
కలగువెనసంబు నీకునుఁగాంచుమయ్యే
చారపుర్రవియోగంబు భరనునీకుఁ
గలుగుచుండునుమని నంతకాలమయ్యె.

నారీ:—చూతూ! నీవు మహారాజ కొడుకుడవు. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి క్కొనవాడవు. కాన్తానియొడవు. శక్తియున బట్టిలివి. అలసంపత్తిగలవాడవు. పెక్కు ప్రతిభలు నాచరించినవాడవు. నన్ను నీవు జెనలేరేల? మహాకర్మో యుద్ధమునెయ్యచుండ. నారొమ్మనే బాంబునువేసి కొట్టివీక్షియే? ఇది ఓర్వెయ్యగల్గమా? మోక్షల యాచారమా? వేయియొక్కె యున్నవానిం అంబులకలన నీవేమి యిచ్చిచుచుగలిగెను? నీవిరుదురుతయు నేనినాడను కాదయ్యనీదు రాముడని ప్రార్థియే? పెద్దల యాచారమును కరిగినవాడవ? నీవిటురాచరింపవచ్చువా? నాచార తార నీ సమాచారముఁ నాకులచేసి పోరుడు పోవలసిన నాకైంత బోచిందినను నీవెంతటి ప్రోహరుఁడవు చేయవని నలచి నా సోదరునితో యుద్ధమొనర్చ వచ్చిలిని. నీయవకాశమును జేసిన వాడనుగాను. ఇతడు నీకర్మముఁ బెరినెను. లోకలసంచిండుటయై, భగ్నయ్యము భరించిత పాపాచారుడవునీవు. గర్భికిఁజ్ఞు మౌనమువలెనుండి, భగ్నభరు ఘని వేడంబుఁదాల్చి, నివులుఁగప్పిన నిప్పువలె నున్న పాపాత్ముడవు నీవని నులులెటుంగ పోయితిని. అ కలములు విసిరేవయ్య క్షణమైతను, నటించుండు సంఘరించుచునుండు వాగంకూర్చుని, నీతోమాక్కొని యుద్ధమునెయిచానిని, నీకుఁ జెడయొగ్గమై మఱియొకరితో యుద్ధమునర్చువానిని, వేపాపమెటుం గని నన్నెలవధించితిడి? నేను ద్వుగమును. నీపోషకుఁడవు. అందున మాన వరాణావు. ఓట్టి నీవెంతటి యభగ్న మాచరింపనగువా? ఇట్టి నిందితమగు కార్య మును చేసినందులకు, నీవేమి సమాధానముఁ చెప్పగలవు? నేను కోరిని. కుత్సరఁగులకు నాచెప్పుము కనికరాదు. వావెంటుకలు నిశ్చిద్ధములు. నాయెము కలు ప్రాశ్నములుగావు. నా మారినము భగ్నముగాదు. పంచనధిములలో

నాకొకడైన నన్ను భర్తముగాఁ జంపితిని. నీవు నాతోడ యుష్షమొనర్చి
 యుజిజేసి నన్నెల్లవో యమవృత్తియొక్క దేర్పఁచుంటిని. నీ వమృత్యుదృష్ట
 నన్ను జంపితిని. నీవార్య నాకుఁజెలుగును. రావణుడు నీభార్య నవహరించి
 నేండున వానింజంప్రటతై నీవీ యహి నలుల వానియల నవాయుఁబుగోరి యిం
 తవని యొనర్చితివి. నా సౌహార్ద్యము గోరియుఁజివేని నేనప్పుడే రావణు
 నుఁజంపి నీరను చెచ్చియిచ్చుచుంటిని. ఇప్పుడేమనకొని యేమిప్రయోజనము!
 నాకాఁడు ముగియుచు వచ్చినది.

రాము:—నాఁ! భర్తాధికారములును, లోకకారములును, చెలియక యజ్ఞానము
 వలన నీ విషయమున నేతెచ్చుచులేని నన్నెటు నింపించెదవు? నాను రావల్య
 మున భర్తముగా నేల మాటలాడెదవు? ఈ భూమండలములేయు రాజాహి
 దుష్టనైహము, రాశిశ్రమము. భర్తహాని నొనర్చువాని కక్షింతులు రాజుల
 కర్మము. నీవు కామాంధుడవై భర్తమును వీడినవాడవు కావున నింకఁబడవు.
 తిమ్మిడవు. కామవ్యాపారమే, నీకుముఖ్యము. తిమ్మిడవు కొడుకునమా
 నుడు. అట్టి తమ్మునిభార్యను నీ భార్యగఁ జేకొంటివి. నీవు చమలుడవు.
 సవారసమైన భర్తమును దిగిదిచి, నీ తమ్ముడగు కుశీవుని భార్యతో రమిం
 చుచున్నావు. ఆ పాపమే నిన్నువధించెను. కుశీవుఁడు నాకు సఖుడైనందున
 సఖుకార్యమున సౌహార్ద్యపడితిని. ఇది నాకు భర్తమేను. నాచేతఁబడదు
 పడి నీవు పాపరహితుడవైతివి. కానఁ బరితేసినవలదు?

నాఁ!—మహాత్మా! నాకిది అవసానకాలము. నీవు భ్రమదోర్తముడవని నాకుఁజెలి
 యును. నీవు చెప్పినది వాస్తవము. భర్తనూత్నము మిక్కిలి గొప్పవిషయము
 అల్పవకు సక్రాంత్యము. నన్ను క్షమింపుము. నేననేక పాదము లొనర్చితిని.
 నన్ను క్షమించిశాపుము. నా కార పుత్రాదులను రక్షింపుము. నా, గారాదు
 గొడుగుని నంగదుని నొలింపుము. రామా! నాఁడు నాకొక పుత్రుఁడు కుశీ
 వ్రనియందుఁగల సఖ్యము వానియందును జాత్రము. దానిరక్షణ, నీభారము.

రాములు:—నాఁ! నీవి యవసానకాలముగావున మోహమునీటి తత్వజ్ఞానమునగ్ని
 ప్రాణములుఁబడెను. నీ మత్యనిమిషము నీ కెంతమాత్రము సంతాపము
 వలదు.

(తాళ ప్రవేశము.)

నీ! కామించితేనాథ కఠినభూశయనంబు

మోహించితేమృత్యు మోహనాం!!

తారనీహారిమి దారసువదలితే

మఱచితేసిసుతు మనురనాథా!

అంగకా! నీతండ్రి యనురాగమునువీడి

యవనికిదప్పరా యకటనేను!

అగ్రజానికాజంపి సుగ్రీవనీదగు

చలముసాధించితే కలమరునకి!

మఱిగునదాగుచు మర్కటాబునుజంప

దాశరథీరాజ భర్తమేర?

గీ! పతివియోగంబు సతికిదుర్భరము కాను

నీవెటులెటుంగుదువుదాని నిజముగాను

కాలకన్నీరు వృథము కాదుకాదు

బ్రదికినీదారయందు నీ ఫలమురాను.

తార:—(కన్నీరు విండుచు) నాథా! ప్రాణప్రియో! నీవెటు మృత్యుపాశ బంధుడైతివే? ఏరాగిణి! వానిరచూడామణి! యుద్ధమున నీ పరాక్రమమతిథయంకరమే. నీవల నిచట నేలపై బయిడితివి? మేలైన శయ్యపై బయిండుము. భూనాథా! నాకంటెను నీకు నీ భూదేవితో ప్రేమాస్పదరాలయ్యెవా? నాథా! నినుగూడి నేనెలుపు వ్యవహారములన్నియును తుదిముట్టిందిదియే! దుఃఖ మహాసముద్రమున మునిగిపోయితిని. నీ మరణముఁ గనులారఁజూచియు నాగుండె ముఖానిశయమున రొక్కి నేయిపోరుగా బలపన్నదే? నాథా! నీ తమ్మునిధార్య నవహరించిన దోషము నన్నింత కనుకొన్నాను. నీ దెవ్వరినినీ వకుంజీవరావు. ఇట్లు నిజమున నీ సుగ్రీవుని వశమునఁ బెట్టుచున్నా నానింది

నది కృత్యపుగాని వేచొకటిగాదు. (అంగదుని బట్టివీసి) ఈ నీ కమావడు
సుకచూడుడు. సుఖములకుఁ తగువాడుకాని కష్టపడువాడుకాదు. ఇంక
నీళ్లాలియెంత కష్టపెట్టునో? (అంగదునిఁజూచి) కమారా! నీశంఢి నిజమే
కన్నులారఁజూడుము. ఇంక నీవతనినిఁ తాదవలవిగాదు. (వారికిఁజూచి) నాథా!
నీ కొఁ కను గొంగలించుకొని శిరము మూర్ఛొని యూటడింపుము. (సుగ్రీవునిఁ
జూచి) సుగ్రీవా! నీవగవాడు హతుఁడయ్యెను. నీ కొక్కలఁ దీర్చికొమ్ము.
రుమనుబొందుము. రాజ్యము ననుభవింపుము. మనోహరరూపా! యివును
నన్నును నంగదునివిడిచి పోయెదవా?

(తాము నిగ్గి నూ చి.)

చెం దురితవిచారమేలనలి; దుఖిముమానును, పీరమాన వీ
వరయునుబుద్ధి తాశ్వలేమయాయునై ధారణి, దేహధారిణి
పరమపరంబుఁగాంచుగతి ప్రాప్తి లెనాథు నకంచునూటట
స్థిమతిసందియుంచుమిల దీనునినూనుని మోముఁజూచుచుక.

అంగదుఁ—తారా! నీవుజ్ఞునివి. ప్రాణి తపకర్మవాసవబుద్ధి తానుచేయు మందినెద్ద
కుంగలును సుఖదుఃఖము లనుభవించుననెబువారై నీకుఁచెలియరా? తన
కర్మముచే, నీ నాథుఁడు హతుఁడయ్యెనుగాని సుగ్రీవునిచేతఁగాదు. దేహము
నీటిమిగ్గవంటిదికదా? నీ విలూపముఁజూచి నీ కొమాదుఁడంగదుడు దుఃఖం
చుచున్నవాడు. తారా! నీవు వండిరురాలవు. పృథివ్యాధి భూతముల సం
యోగ వియోగములు సతములుకావని నీవెఱుంగుచువు. వారి యెచ్చడు
కాలభర్తమునొండెను. ఈ వారి తత్కార్యముల నెఱింగినవాడు. భర్తవరా
యిఁబడు. పుణ్యాత్ముండు తమభాగమును బొందివాడు. ఇతనిఁబూర్వదుః
ఖంచుట యుచితముగాదు. నీ కొమాదుని విషయమున దైవ సమానుడగు
రామునిచేఁడీగొనుము. నీ నాథునకుఁగాఁదగిన యపరక్రియ లంగదునిచే
తయింపుము.

రాజు:—నీ సత్తమ! ఈ నాకుని మోక్షమున నావెద్దియుఁ దోఁడను. అంగమునఁ గాపాడుభావము వినకలెడియగు యీ సుగ్రీవునిదికాని నాదిగాదు. తండ్రి నెనుక వినకలెడియై తండ్రి. వారి పనులందున్న యీ కయనమే నాకును కయనము. ఇంతకన్న మరెద్దియులేదు.

కాకి:—నన్నులుజూచి (ఎదుటనున్న సుగ్రీవునిజూచి) సుగ్రీవా! నిన్ను విడలఁ గొట్టి నీభార్య నవహరించి పాపముఁజేసితిని. ఆ విషయమున నా బోషమెం చుటకు. దైవవశమున నామిధికఁగలిగిన మోహమునన్ను లోని యిట్టి యుక్త త్వమును నాచేఁ జేయించినదని తెలియము. దైవవిధానంబు తప్పదుగదా? ఇదివీధి నానరరాజ్యము పరిపాలింపుము. ఈ యుగమున గోముగాఁ దెంపలువిన భాండుగాన కట్టవలెదలఁడు. నీకు నాకుఁ బ్రాణమునకన్న నెక్కువ. వీనిని నీకన్నకొడుకుఁజూచికొనుము. దైవసమానుఁడగు రాముని భార్యయు నెఱవేర్చుము. నా తండ్రియగు దేవేంద్రుఁడొసంగిన వివృతాంచ నమాలఁ జూచుము. (అంగమునిజూచి) కుమారా! అంగదా! నేనుపోయి యీ పరివరకరమును నీ పీఠతండ్రి నేకకాలముల నెఱింగి ప్రియ ప్రాయముల నుత్తేరిగి నడిచికొనుము.

రాజు:—(జూచునిజూచి) కామా! నీ వప్రమేయఁడవు. జితేంద్రియఁడవు. ధర్మా న్ముండవు. దుష్టసంహారార్థము మానవకీరంబెల్లలివి. నీవేదాగమున నావలి నిలంపితివా? యదేదాగమున నచ్చనుఁజంపుము. కరుణాగ్నుఁడవుగమ్ము. స్త్రీ వధ వోషమని తలంతువేమో యదినాకు సంబంధింపదు. వారియాత్మయు నేను. వారినిఁజంపిన పాపము వశుఁజంపిన పుణ్యము నొలఁగును.

నీ! తగు నెసవటుదాగి తరువరునికొజంపఁ

బాడియే! యిదినీకుఁ బాపమయ్య!

అగు నెయాయర్యమ పంకొన్నిసాముఁడై

కోరినిఁజంపుట! కొలనుగాదె!

పాడియేయిదినీకుఁ! బాసక్పిత్యముగాదె!

పార్థివధర్మమే! పరమే! కాంచ!

అగినే! ధర్మాధర్మమరయవేర! గురుశిష్య

మఱచితే! యిడిసికు మాన్యవిధియె?

సీ॥ సతివియోగంబు పరికినిపతివియోగ

మతివలకునుండు సమముగా ననెడుమర్మ

మెఱుంగజాలవె? నన్నిటచెలువనగునె?

భవ్యమేయిట్టి పనిరామ భద్రసికు.

రాముడు:—నీరపత్నీ! ఒట్టి పిరుక్కుబుద్ధి నీకుండగునా? సుఖదుఃఖయోగములు ప్రకృతి
విద్యములు. నీకొక కొమాదుండు గలడు. వానిపై జాలియైననుమోని మఱ
భింపకు. నీ సుతునకు యువరాజ్యంబీ సుగ్రీవుండిచ్చును. నిన్నన్నిదినముల
రక్షించును. నీ పరికిని గాదగిన కార్యములు తానిట్లు కుభిమున ప్రయో
జనము లేదు. (సుగ్రీవునికొద్ది) సుగ్రీవా! అలస్యంజేల. నీయన్నకుం
జేయించిన యౌర్ధ్వదేవాక క్రియలన్నియు నెరవేర్చుము. నేనీయచి వ్రత
ముఁదూచి పట్టణముతోరహకు వావున నీనీయనచిదివములు బొలచి
పట్టణమునకుఁ బంపుము. ఈ వర్షద్రువు గడచినపంటనే నీ నేనను నీరా
స్వేదమునకుం బంపుము. నేనీయనచిది నివసించియుండెదను.

సుగ్రీవు:—స్వామీ! తమ నేనానునీకుండను. తమ నానుండను. తమవార్యము చేసి
వార్యమున పట్టు పుచ్చించెదను.

రాముడు:—మంచిది, యిటునేయుము.

(నిష్క్రమము.)

తేరీయరంగము.

సుగ్రీవాంజనేయ - రామలక్ష్మణులు.

సుగ్రీవుడు:—(రామలక్ష్మణులకు నమస్కరించి) మహానుభావా! ఇట్లాకాము వెద
తను. నీరాదేవిని వెదకుటకు నా యాత్మచదు నితరునిననిది. తూర్పు
దిక్కుపడు బంకినాడు, నుకేదరుఁడు మొకలగు వాసముల నిచ్చివారికుం

అంటినాను. వశబతిమొదలగు కపిలకుల నుత్తరదిశకుఁ బంపినాను. ఈ మహాబలుని వాంఛనేయుని, రావణుఁడున్న దక్షిణదిక్కునకుఁ బంప నాశ్చయిచ్చినాను. వీనింగూడి యంగద, నీల, మహాబల కాంబవంకాదులను అంపయత్నించినాను. తమయానతి మఱియొద్దియో వెలువడలేదు.

రాముడు:—కపిశ్రేష్ఠ! ఈ యానవాలును గైకొనుము. నీక నిన్ను గుఱించి సంకయ ముఁగాని, భయముఁగాని నొందకయుండునటుల నీ యంగద మాదేని క్రిమ్ము. వీరాధిపీరా! నీ యుత్సాహము, బలము, సరాశ్రమము నెమానముని శేఁచెలియుదును. నీ నుండి కార్యనిధియగునని నామనంబు చెబుచున్నది. అఁస్యంబునకుఁ గాలంబులేదు. కాశ్యపిన్ది యొనర్చికొని క్వరలోఁబోమ్ము. ఒకచేర చైవయోగమున నాదుష్టసురునిఁ గంటివేసి వానింగూడి నా మాట లుగఁ చెలువచలపిన మాటలు గొన్నిచినుము.

సీ॥ బ్రహ్మకులంబునఁబుట్టి బ్రహ్మజై

పరదారహరణేచ్ఛ పాపమనుమ

రామునిశరవహ్ని రాజకమున్నె, యా

భానునువిడి భువిఁబ్రదుకుమనుమ

రామహస్తకృపాణ ధామకేతుపులంక

కాలాగ్నిఁబలెనంటి కాల్చుననుమ

వాగ్వరవరబల దిగ్విజయంబులు

కల్లకావిపుడని చెల్లవనుమ

సీ॥ వాలముననిన్నుఁజుట్టుచు వాఘలెల్ల

సంచరించినవారినిఁ జెప్పెననుమ

మఱియుసమయానుకూలమౌ మాటలెల్ల

పలుకుమూ, దైత్యమోలను భయమువదలి.

అంతఃసే:—నువోసుభావా! నా కత్తి నీక, లోకమూలక; కారీరావయన సోదకృతి

లక్షణములు, నాకుఁబెరియవే? నేనాతల్లిని నుత్తించుటయు? కావున నాదే
విఘ్నములుండునది నాకింకుక తలుపుము.

రామ.-సీ॥ రాజభింజము వింబరాజమునగు నొర

మోముపసలరివి ముదితమోవి

మదమగమును, మృగమదమునునడలించు,

మెలఁతకన్గవీచి మేనితావి

గంధవాగమునాగ గంధమునుంగేరు,

నారియోనముతీరునాతియార

ఘనచక్రములఁచక్రఘనరలఁ బోదోల,

సరిజఘనఁపుఁబెంపు స్తనముసొంపు

సీ॥ బౌర్యచంపక సుమనాస, చంద్రహాస.

కంబుకంధర, కాలూహికంధచికుర,

సరసలావణ్య తాపణ్యసారసాంగి

మృదులపదకంజరంజిత; మెలఁతి; సీత.

అంజనే:-యహాశుభావా! పంచనము లగ్నించెద. అనగ్రహింపుము. పోయివచ్చెద.

స్మృతి:- అ ను బ ం ధ ము 14.

(నిష్క్రమము.)

ద్వి తీ య ర ం గ ము.

అంజనేయుడు సముద్రము దాటును.

(నిష్క్రమము)

తృ తీ య ర ం గ ము.

(కోటవాకిరి - లంకా - అంజనేయులు.)

అంజనేయులు:-మి యాకోటపై ధవము. శరీరమోచన సముద్రంబు తాఁటిన నా

కు నీకోట కాటాట దుస్సాక్ష్యమైనదియో? యీకోట ప్రవేశించుటకు
సదుపాయం ఈక్కటియే. ఈకవాటయను బ్రద్దలగు నటుల నా
ముద్దీలేగొట్టి వి వృతద్వారము సబ్రవేశించెద. (అనుకుకవాటము
నుంచును. అత్రుడులంకియను స్త్రీ ఘోరాకారమున నెడుటబడి)

లంకి:— ఓరీ! ముక్కటా! సమా! అద్భుతంబుగ నెచ్చటనుండి యిచ్చటికివచ్చితివి? అవా
స్యక్షుడబల కాలియగు రావమండేలేడు మహానగరమిది. నీదొంతలో ప్రాణాం
బులుడొకనే నాకునీవార్త చెబుతము. నన్నుల్లంఘించి యెటుతోడలవు?

అంజనే:— ఓరీరా! ఓరీ! తూర్వచనంబులనన్ను చెరిపించెదవో? అగాధనీకథిని లం
ఘించి వానిని నన్నుల్లంఘించుట యెంతకద? నాత్రోవకు నక్షముగ నిలిచెద
వో? నాపామునన్నుఁ ద్రొక్కెద. ప్రారంభమననీవెవలెనెనది చెబుతము.

లంకి:— ఓరీ! వానిరాధము; సమస్తానిమిష కంటకుండగు చకాశ్వుని యాశ్చర్యల మూని
కంబుగఁగించి యీపురము గాచుదానను. నమఃగానకుండ నెచ్చరికొరంగ
రాని నీకథలంబును నెటుకొరసాపాసింజితి? నిన్నుఁ బడే నంహరించెద.

అంజనే:— ఓరీ! నరా! ఓరీ! ఈనగరంబునంగల విచిత్రవద్రములు, వననవనోపవనవద్ర
కాండములు, నైతైవగో పురములును, కాలములగు గృహకూటములును మ
డి హస్త్యసాధములును, పాపీకూపములును, దేవలును, రాశ్మికూటములు
ను, గనులకుండుగఁ జాడవచ్చినవాడను.

లంకి:— ఓరీ! యాశ్చర్యమున నమఃగెలువక నీవిపురము తొరనలక గాదు.

అంజనే:— రాక్షసీ! ఆదలిపడకము. నేనీనగరంబుఁ జూడనిచ్చుయిందనవాడను. ఇదే
మార్గమున నే ముఱివత్తును. (అనుచు ముండరికిఁ గాలించెను)

లంకి:— ఓరీ! అన్నకో! నే వలదనినను ముండరికిఁ గాలించెవా? యిదిగో నన్నుఁ బట్టి
నీచ్చెద.

లంకి:— కలి! అకుగిడకు నిలుపునిలుపుము

అంజనే:— చెడుగానిదడచి పడకు చెడుగగునీకుక

లంకి:— నుడులుడుగుమపడిపొచ్చు

అంజనే:— జడమలి నీకడిమి నడఁతుజడియకనిపుడ.

శ్రీ

లంకా వహ నము.

తృతీయాంకము - ప్రథమపాదము.

జాంబవంత. అంగర. అంజనేయులు. గణేశు. గవాక్షుడు.
గవయుడు. శరభుడు. గంధమాదనుడు. మైందుడు. ద్వివిదు. హనుశే
ణుడు. మొదలగు కపివైష్ణవులు.

అంగర:—కపివరులారా! ఈస్థాన సముద్రము మీరందఱు గంటిలియో? ఇదిశత
యోజనముల పరిధిగలదు. అంతటిసముద్రమును లంఘించు మహాలేనా? నివ్వొ
డి? నాకుఁ దెలియకయున్నది. ఏ మహావీరుని మహిమచే మనము మరల,
మనదారప్రతాపములను మాదగలమా నేనెఱుంగక యున్నాము. [అంజను
మానము వహించియాతకయ్యుండును.] కపివరులారా! మీరందఱును బలవం
తులలో నెల్లమేలు బంతురు. దృశ్యపరాక్రమశాలురు. మీరిట్లుమానము ప
హించుటకుఁ గారణంజేమి? సుగ్రీవాత్మకు ధంగముగ నెలదినుములు గడువు
మీటిలిమే దానినే కీచిల్లి ప్రాయోప జేకంబనకుం. ప్రారంభించితివి.
అ సావాసము నుండే నన్నమీరు మరిలించితిరి. ఆయ్యా; నాచే
స్వయం ప్రభామాయా బలమున మనసినుమలిన యెంత క్షేమముగ
నందెను. కచ్చపవిరూ మహాతపస్విని మహిమచే, ఏమనుమిదెవ
నితిమి. సంపాది యనుగ్రహమున నీలాదేవి యునికెప్పుడఁ జెలిసితిమి.
అయ్యా; ఈ సముద్రము దాటలేక మనము పండురుదున్నాము. ముందు
గతివాఁడెల్లయుఁబోవక యున్నది.

గణ:— యువరాజా! అంగరా నేనువదియోజనముల దూరము దాటంగలను. అంతట
మీఁటివనావకముగాదు. కావుననే మావము వహించితిని.

గవాక్ష:— మహావ్రథూ! నేనిట్లువది యోజనములు లంఘింపంగలను. అంతకుఁజే
నవునావలసరాదు.

గంధమాదనః— వానరపతి! నేను ముర్ఖుడి యోజనములకలగలను.

శరభుడు— వానరతిలకా! నేనెటులని యోజనములు కష్టపడి చాటుగలను.

గంధమాదనః— కవినరత్నమా! నేనేను యోజనములు లంఘించుటకే సందియములేదు.

మైండుడు— వనచరగ్రణీ! నేనెటులని యోజనములు లంఘించుటకాహింస.

వృక్షియిడు— అంగదప్రభూ! నే దెబ్బది యోజనములు చాటుగలను.

సుశేఖః— వానరపతి! నే నెటులని యోజనములు చాటుగలనాహింస.

జాంబవంతుః— వానరులారా! పూర్వమునాకును లంఘించుటయందు పరాక్రమముండినది. ఇప్పుడోవయను పూర్ణముగా ముడిరి ముసిలివాడైనైతిని. అయినను రామకార్య సాధనకై లొంబది యోజనములు లంఘించగలననివాన్నను ముక్తహించుచున్నది. ఈ నాత్రయక్షమచాలదు.

అంగదుడు— వానరయోధులారా! ఇకనా శక్తి నే తెచ్చినను వినుడు. నేనీసూతు యోజనములను చాటిపోగలను గానిమరలి వచ్చుటకు నాకశక్తియుండు నోలేదో నిశ్చయముగఁ జెప్పఁజూన్తు.

జాంబవంతుః— అంగదా! లంఘనముందు నీ శక్తియనన్మితము. సూతు యోజనములేకాదు వేయియోజనములైనను లంఘింప నీవు సమర్థుడవు. మా యెల్లరకునీవు స్వామివి. భృత్యులకుస్వామి యజ్ఞాశించుటయు, భృత్యులకు నదమ కొనుటయు స్వామిభృత్యస్వామ్యముగ నున్నది. భృత్యుడు స్వామిచేఁ జనిగొనుట యుక్తముగాదు. పరంరథా! నిమ్మరక్షింఁ జేయందలము కలఁజుటద్ధులమై యుండ నలెను. నీవుకన్యవస్తువు. వృక్షంబునకు నేరు బలి నీవుమూలభూతుడవు.

అంగదుడు— జాంబవంతా! కార్యసాధనకు మీరును వెదలకనేనును లోపక విరిచి నచో మరల మనమందఱము ప్రాయోప వేగమును జేయవలసిన వార మేకదా? దీక్షింపింప క్షమించి యపాతములు నీవరయవలయును గాని నా కెన్నియుఁదోచక యున్నది.

జాంబు— (అంజనేయులఁ జూచి) వానరలోకనిదా? సర్వకాన్తవికారదా! వికార తస్థులమున మానమూది మామృంతివేఁ?

అంజనే:- శుభ్రద్వారా! కాబలము నేఁ దెలియక, వృత్తభాషలో విగత మానము
వహించుట మేలనియెన్న వాడను.

జాంబ. ఉ॥ వేగమునందు నీ జనకు వేగము మెచ్చుచు శక్తి నందుమో
యాగుహు మెచ్చుకుందువుచినాధిపు మెచ్చుచు లేజమందున
భోగినివాక్యసంపదలఁ బోనడఁగింతువు, నీకళక్యమే
సాగరలంఘనమ్ము! కనఁజాలవు నీబలమిచ్చు మారుతీ.

కళంకాపా! నీవులేజమునను బలమునను వారిముగ్రీవ కామలక్ష్మణులని
నమానుడవు. జనపరాక్రమాలుల శువర్ణనిబోలెడవు, నీకుంగల బలమును
బుద్ధియును, దేవమును, ధ్యాయమును, మణియేభూతములయందు కాన
రాదు. ముదిలాపవశంబున విన్ను నీ విలుగకయున్నావు. పుంజకయును
నచ్చురత్న, కాపవశంబునఁ గూడరుడగు వానరునకుఁకూర్తురై యంజన
యనునామంబు నీహత గాంచెను. అంజనసర్వార్థంగ సుందరియై మానవ
స్త్రీ రూపముఁజరించి యుండినపుడు వాయువామెంగూడ వంజనాదేవి
వానరలింప విన్నుగనెను, నీచక్రత్రిసతోడనే యరుఁజునిఁజూచి పంపని
తలచి దానింబట్టి గగనంబున కెగరితివి. ఇంద్రుఁడు నీవెనఁ జక్రాయు
ధము బ్రహ్మఁగించెను. అదినియెడమ తానుపుత్రగులులచే నదినిఁగను
కావుననే నీకు హనుమంతుడని వామంబుగలిగెను. ఇంద్రుఁడు నీయిడఁ
నొనర్చినశిక్షకు నీకలఁపివాయువు గోపించివశంబునను నీవకయుం
డెను. అపుడునమస్త దైవములుభీతిల్లి నీకువశంబులొనఁగిరి. నీకున్నేర్పా
మరణంబుఁగల్గునట్టింద్రుఁడు పఠించెను. లేకంబున నీవువాయునమా
నుడవేగాక లంఘించుట యందును వానిచోలఁచువు. ఈ కాలమందు
మాతోన్నెళ్లకీర్తనవాడవు నీవేను వానరనింప! నీవరాక్రమముఁగిన్ను
లారకాడఁగో! వానరులెల్లఁగొనియెన్నారు. ఈ సహసకార్యంబు
నవిజృంభింపుము.

అంజనే. - జాంబవంతా! నీవు గ్రీవాకపార్తలు దెలిసినట్లొంది, మునురాకాశంబుననా
బలము నేఁ దెలియక యుంటిని. వాయుపుత్రమారుడను నీకుగావున

యానులు యోజనములేగాదు. పదివేలయోజనము లయిన చాటు
గలను. ఇప్రదేయక్కార్యమునకు హుంకరించెద. శ్రీరామానుగ్రహమున
నిప్పునిశానర్చెద. నెలనిండు.

జాంబు:—వీరాగ్రహ! కేసరిపుత్రా! వాయుకుమారా! హనుమంతా! సమస్తవానరులనుః
ఖముచోగొట్టితివి. మహాబుష్పల తునుగ్రహమున సముద్రమును చాటుము. నీ
మంగళముగోరుదుఁ గల్గలండును నిచటనే నిలిచియుండుమీ.

అంజ:—

అ ను బంధము 15.

(సప్తమి)

అంజనే:—రాక్షసి! నీవు శ్రీని కావున నినుజంపణాలక యూరికయుండిసి. ఇప్పుడు
నీకై పైలుబడి నన్ను చెనకితివి. ఇదిగో విడిగువహుటాగన నీ శరీరముపై నా
చిడికిటఁ బొదివెద.

అ ను బంధము 16.

రాక్షసి:—(హయసింహంబుదిలేచి) కపివర్యా! ననుజంపణము. కృపచేరక్షింపుము.
నీకే నిర్జిత్తి నైతివి. మున్ను వనకాసనుండొకానొక నమయంబున నన్నుఁ
గడుగించి యేనాడొక వానరుఁడువచ్చి విన్నవింజుచునో యానాడే యీ
లంకానగరమునకుఁ జేటువచ్చుననిపలికెను. ఆపలుకును నేటికి సత్యంబయ్యె
నీదు దిర్భవమున సూరరాక్షసులందఱును గూలంగలదు. సమరమున పంక్షికం
బుండు చావఁగలదు. నీవుజనకజను, వెదుకవచ్చిన రామునిమాతవని నేనిపుడు
చెరిగిపోతివి. నీకుజంపణంబులిడెద. లంకనగరం బ్రతేకింపుము.

(సహస్రమి)

ద్వితీయరంగము.

అ ను బంధము 17.

అంజనే:—అహ! నీవు, జగన్మాత! ఎందువెడకినను గావరాదు. ఆయ్యా! లంకాధిపే
నకా జయంబుచే నీలావ్యేషణ నహకారిణి కీర్తి నాపాలిపునని దలంచితి
నిప్పులనుయ్యె. నీతానందక్కన రహితుడనై నేనిపుడేమిసేయుదు? జానకినిఁ

గానక నేనుమరలిపోనేని వానరులెల్లరు మేనులు విడుతురు. నేనిచ్చునీ నీ
 బత్తువంటిగా రానకి వార్తచెలియక రామలక్ష్మణులు చుట్టించివత్తురు. నీ
 నన్నిట్లువేళించి మేనుదాయదునంటినాయది పాపకాష్టంబు. బ్రహ్మియన్న
 శుభములుబడయవచ్చునని పెద్దలాడిరిగదా! కావున ప్రాణింబులు భరించెద.
 మ్రొచ్చిలి మత్సరముద్ధిని నీరాక్షసాధముడు వై చేడివిఁ దెచ్చెనుగదా! వానిఁ
 ప్రచ్చి వధించివుచ్చెద. లేదా, వానింబట్టి రామునివద్దకుఁ గొనిపోయి వశువ
 లికి బహుపు బలియిచ్చివరీలి, రామునకుఁ విశుతోప హారంబులిచ్చెద. అహా!
 ఈ తలంపులే? మరల నీ లంకను నిశ్చంకముగ వైదలెద. ఈ వనము
 వివిధఫలవృక్ష సంగలిచే సాంపునులుకుచున్నది. దూరంబున మహాద్యా
 నంబు నయవాళిరామంచై యున్నది. రాక్షసులఁ గాననటుల అంకుఁ
 బ్రవేళించి నీతను వైదలెద. రాక్షసులెవరేని వద్దపడిన వారిని నంహరించెద.
 దిశాధిపతులకంఠటికిఁ దిక్కరణశుద్ధిగ వందనంబొనర్చెద. రాముని, శుకు
 గాళిరాముని దొడంబునఁగిరిపి యహోరాత్రములు స్మరించుచుండెద.
 చంద్ర నూర్పులారా! దిశాధిపతులారా! మునీంద్రులారా! నిర్భ సాధ్య
 కిన్నర గరుడోకగాది భూతపరులారా! మీరందఱు మదీయశివులంబు
 నిద్రింపఁజేయుదురని ప్రార్థించెద. (అనుచు ముందరికిఁబోయి) అహా! ఈ
 వన త సమయ్యాంకురిత చల్లదీత మనుమిత ఫలిత లలిత విద్రావిత తరు
 ప్రాతంబు కన్నులకు విందుగనున్నది. మయూర శకళారికామధుకర,
 మధురశాసంబు మనోహరంబుగనున్నది. క్రూరరాక్షస రక్షితంబైన యీ
 యువవనంబు నేఁజొచ్చి వానికి నశ్వేషించెద. (అనుచు ముందరికిఁ బెండ్
 దనులునడచి) ఆ దూరంబున నగవడెడు విశుపావృక్ష శంకారంబు గగ
 నము చుండించురీతి నెత్తుగ దెలిసినది. దానినెక్కి నలుదిక్కులం గలయం
 జాచెద. ఈ యుద్యానవనంబునందెల్ల నిది మిక్కిలి మనోహరమైన ప్రదే
 శంబుగనున్నది. ఉద్యానవనవిహారంబున శీతసహకాలంబుఁ ద్రోడ్డు బుచ్చు
 చుండునని రాములు బలికియుండిరి. కావున నిందెంచెనను వా మహా
 మాత యున్నదియేమో చూచెద. (అనుచుఁగొంచెము ముందరికి జరిగి)
 అహా! దూరంబున లిప్త కాంచన వితర్దికా శోభితుంబును బ్రహ్మ విరచిత
 సోపానంబును, గాంచన స్రాగ్ధ సహస్రనిర్మితంబును, వివిధప్రాకార పౌధా

వృత్తులునుగల యొక ప్రాసాదంబు కట్టెడుటఁ గనబడుచున్నది. ఆ ప్రాసాద మణిమండు పేడికాతలంబున యెవరియొ యొక స్త్రీ చూపట్టుచు న్నది. శక్తవత్తుది చంద్రరేఖయంతోర్చి ధూమకాలావృత పావక శిఖర వడిఁ బుట్టినగతి నొప్పారు రా మానిని యెవరుండును? (ఇందుక నమిసిం చి) కట్టా! ఈ సుందరాంగి మలినపస్త్రముగట్టినది. పాంతు పరిమార్చిత కరీకమున ద్రెబ్బలించుచున్నది. పదనకంజము నూర్పులనే పాడఁజేయుచు న్నది. నయనంబుల నక్షరలు గూర్చుచున్నది. క్వాన మధ్యమున జిక్కిన రేడిబర దైత్యకాంతల మధ్య గృహించుచున్నది. కుచగ్రహపీఠితయైన రోహిణీనర్తకియఁ చెలువుకక్కినది. ఏకపస్త్రగనున్నది. అంగాంగ సౌందర్యంబు రాములనే నిరూపింపఁబడినరీతిగనున్నది. లీలదుబ్బాభిత వస్త్రమై వామవారిస మల్లికావల్లితగిది వాడుచున్నది. అనిలహారేరబరే నడలుచున్నది. భుజగ నతిభంగి నూర్పులు విడుచుచున్నది. మిథ్యాపవాదంబున నపించిన కీర్తిదివి నకలుపయైన బుద్ధిమాడ్కిఁ గాలిమేఘ పరివృత్తయైన చంద్రవర్ణభంగి, చంద్రుఁడవలెని రాత్రీరేరి, బంబుబాసినచక్కవచెలిభంగి, నూర్పుఁడులెని దినము బలఁ గురిచుచున్నది. (మరల కొంచెము నమిసిం చి)

నీత:- హారామా. హారామా.

అ ను బం ద ము 18.

ఉ॥ రా రఘురామ రాక్షసవిరామ విశాలయశోభిరామ రా
కారవిమంశభామ మధురాక్షర పావననామ రావదే
రా, రణరంగభీమ సుమితాజితసుందరకామప్రసంగా
రార, త్రిలోకభామ సతిరక్షణ నీకదినిందు భారమా.

అంజనే:- అయ్యో! ఈ భవనసుందరినాథుని విరహసంతాప ప్రదప్తయై “హారామా హారామా” యనియలుచుచున్నది. పితటిభునునికైనను విధిదురత్యయంబు గదా?

సీ॥ ఏరమామణి ధరనారీ మణిగంబుట్టె

జనకుతపః కలశాతయగుచు

ఏవేనినిగోరి యాడెదవవును

గోరిధవునివింటి కడిమిదుంక

ఏరామనరయచు నారాముడడవుల,

నిదుమలబహుమండు ఇదునిధంగి

ఏవారుగంటికైవారిని నొకకోల,

నేలఁగూలి చెనవలలగాను

గీ॥ ఏసతిఁగాను రఘురాముడేవుమావే

ఖరవిరాధవీరోధరాక్షసులనెల్ల

నామమాడేవి పతిహితయవనిబాత

సీతఁగంటినిఁ త్రిశువసమాతఁ నిందు.

అహ! అనీచరమిందు రావణుడేచోరాక్షునిఁబచ్చి యింతోనెచు
కున్నవాడే?

దీ॥ అదిని శత్రురాజుడెగటార్చిన యాడికి ముద్దుకోడలై

యాజనకాధినేతకు సుఖాస్పదయైన, యనుంగుఁగూతులై

యా, జముడెట్లగించినను నంజని శ్రీరఘురాముదార్శనై

యాబరహసురాహులకునీఁగెడుబాల్వడెఁబ్రాణవాయుపుర

(అనుచు దూరయినుండి సీతకు మానసాధివందనఁజొసర్చి సమీపింప నుత్స

హించుచుండ, రావణుడు దాసీజన పరివేష్టించై ప్రవేశించెను. అంజనేయులు

రావణుని దివ్యసంజారి) (వ్యగ్) అహ! వీడురాక్షసవరంసహుడగు నీవగం

ధరుడుగాఁబోలు. మనోజశాత శరణుచిరుండై యిటువచ్చుచున్నవాడు. ఈ

పరమవలిశ్రత నా దురాత్ముడేమి దురుత్తలాదునోమఱుగననుచి వివియెద.

(రావణుడు సీతను సమీపించి)

రావ:—

అ ను బ ం థ ము 19.

రావణ:- సీతా! కల్యాణగుణసమీతా! సముద్రమధ్యంబునఁ భిన్నమైన నావనికి
యేలవ్యసనమాచేఁ బరించుచున్నావు? భూతలపురికయైన వనస్పతి కాఖిలా
గున నేలకామచున్నావు? భూమకేను గ్రహంబుచే, భూమ్యమానయైన
రోహిణికరణినిల నవియొడుచున్నావు? పరిశోకార్తులకుఁ బుష్పించుచు సం
స్కారహీనయై, సౌకుమార్యంబు పొందుచు నుపవాసకృశాంగియై దూ
లించు, నిరానందయై, చింతించుచున్నావేల?

ఉ॥ సారసగంధి, సన్నుంగని, చారుపయోధకచక్రయుగ్మము
భీరజెటుంగుచేసదమి చిక్కులఁబెట్టెదవేల! యంగముల్
వారిజనేత్రోలిలుచు; వావిరిదాఁచెదవేల! దేహశృం
గారము నేంగనప్తగళ! కాంతిరొ, యాననమెత్తిచూడుమా.

చూసమిదే! నన్నఁజూచి నీరిల్లెదవేల? అంగములు దాఁచుకొనియెదవేల?
భామా! నా యసమాన భుజాబలములకు నీ త్రికంబున నెవ్వఁడుగాని యీడు
లేడు. తన్వీ! పరభావుల బద్ధినిబట్టి పరిభవించుట, దనుజులకు న్యధర్మమైనను,
నీ యనుమతిలేక, నిమగ్నంబైన సుఖంబు లేదని వదలితి. చెరీ! ననుజేరీ యానం
దంబున నుండుము. హరిదాయితాక్షి! మలిసాంబరములు నీకేల? కుణి మ
యాంబరములిచ్చెద. మృష్టాన్నములుండ నుపవాసంబులవేల గృహించెదవు?
పుష్పరుయ శయ్యలుండ భరణీతల్పంబు నీకుఁదగునా?

ఉ॥ తోయజలోచనా, విసవె, దుఃఖము మానవె, మోదము మానవే
కాయజుచిక్కటారి, విను, కామినిఁ గానముఁ గూడితేని నీ
శ్రీయు, సుఖంబులుఁ జెలుపు సిద్ధము మృద్ధిఁబొందు నమ్మవే
చేయుదునా సతీమణుల జ్యేష్ఠఁగనిన్నుఁ దిలోపూజ్యగఁ.

అవ్వ! సుఖాస్వరమును యోనము కడలేసినవినుక మరలవచ్చునే? ప్రణాహ
మనదీదు సముద్రముజేరినవెనుక మరలవచ్చునే? సౌందర్యవయశ్శాలినియగు
నినుఁజూచి, యే మానవుఁడు, మానసమున చలించకయుండును? సరసిజాననా?
సర్వలలి సరసికాంబరక్రియల ననువేరితివేది, నీ జననీకనకులు బంధువులు
యవనీకలంబున సుఖంబున నుండుము. కృశాంగీ! కృశవయ్యము, ననల,

కృపాంశువయ్యను, మరలసంవీరయ్యను, కామడి! వేడుకపుట్టించుచున్నావు. నినుగని స్వవారలందు నే ననుక్తివలలిని.

నీతః—(ఒక తృణంబుగైకొని దానిని ముఖంబున శస్త్రంబుగొనిమకొని) దళువపాంసనా! దళకంధరా! నామిదిమనము వికలుము. నీ దిశ్రంబు నీచారలందిమము. ఖలువకు మోక్షసంస్థిగలుగు నీ? మహారాష్ట్రయైన ఇనకరాజ నర్మలమునఁ బుట్టితి. అరిందముదగు దళభవనకుఁ గోడలనైతిని. దేవశ్రేష్ఠుడగు రామువకుఁ బుట్టియైతిని. ఇట్టి పరివ్రతనైన నేను నీ మోముదిక్కునైనఁ జూడనగునా? నీ సరి నీకేనెలు రక్షితయగునో నేను నాపరిచే రక్షితను. పరివ్రతను.

మ|| ఖల, నీచాధమ నోరుమూయుమింక, నోకష్టాత్తచాలింపుమా
వలుఖాషల్ పాగు క్షియాడకునునా, పాపంబు, శ్రీరాము, దో
ర్బలమానంబును, నీదుమామను భవానీభర్తచాపంబును
దెలియఁజేడును, బుద్ధిదెచ్చికోనుమా నిర్భాగ్య; మేలలదుమా.

రావణా! కామకుండు శస్త్రకృరదోష హన్యమానుడ, వానిమరణమున భూత
కోటి మోదమందును; నూర్చుని; బాయని ప్రధరీరి రామునినాది త్రముచాయకు
ముద్రస్సాతుడగు విశ్రవవిద్యవదలనీతి, కాశరధిని నామానసము త్యంపదు.
నీవు భద్రత్రగుకఁ నలఁచితివేని, నన్నారాముని పరమదయాళుని భాక్తపత్నీని
సరనఁజేర్చి, శరణి యుతనిచరణములపైఁబడుము. శరణాగత రక్షకుఁడా మ
హానాథాపుండు. నుపహ్నఁడు వన్నగమునుబట్టి వధించి నుపహగొనిపోయినరీతి
నారాముండు నిన్ను వధించి నన్నుగొనిపోవును. సందియమువలదు. రాకులక్ష్మి
జులులేని సమయమునఁ చార్మ్యపుత్రిని ననుబట్టికెచ్చిరిని. ఆ పృథ్వీధులము
లమ్రొల రాక్షసస్వాధములు నిలుచునా? ఓరీ రాక్షసాధమా! వికుగు వృక్ష
మును గెడివినరీతి నిన్నుఁ రాముండు గెడువును. విష్ణువు రాక్షసులనుబంపి లక్ష్మిని
గొనిపోయినరీతి, నన్నుగొనిపోవును. దుడుకుమాటలాడకు. హెచ్చరికనుమా:

రావణుండు! ఓ|| కామినికానవే, విషయకాంక్షలుగర్హిసకామకుండు, రా
గామిలముల్బలింపఁదగుకార్యమురిత్రఁగఁ బోవనిచ్చునే

కామినియర్థిని గలతెగలునందన్ని వడిట్టు చుండినకా
కామముకుఁ ద్రుణంబులివి, కాదనఁబోవు నేనెజదోషముర!
చారిజగంధీ! కామకరాహతులగు మగవాడు భామలతఁ స్కారవాక్య
ములకుఁగినియడు. నీన్పిదుపట్టరాడినను, నీపై నేఁ గోపించను. మద
నాన్తులై కుందుడు మనువలకు చేరిన స్నేహము గినిసికానిమాటరాడి. ట
కాంతలకుఁధ్యము. నీవుకోపగించినస్నేహము నీవుప్రియకాంతవని నీవైఁ
గరుణహెచ్చుచున్నది.

అ ను బ ం ధ ము 20.

నీవు:— ఓరీ! విడిచిపో! నాభర్తలరిపు నన్నిభుండు. నేను వర్తివ్రతము. మావిషయ
మునఁ బాపచ్చఁబలుకులుఁ బలికిరాడనుటలవాకనంబరయుదువేల? రాముఁడుఁ
ధసింపురిము నీవోకకము. ఈరాకతిమ్యంబు చక్కఁగగమనించము. నావిషయం
బునదుర్భాగ్యంబులాడితివేని నీవాలుక దునినవడిను. భర్తమునకుఁ జూచియని
నిన్నుకపింపనైతివి. ఓరీ! పక్షిక్రందరా! రామాభాగ పాథోరాని. నీవు
మనుకొకు హెచ్చరిక.

రావణు:— ౧॥ రామునికరవాగ్ధి కావణా గిన్యునిఁ

జేరినిల్పుటయెటుచలువుకన్న?

గండభేరుడమ్ముకైవడికామవం

చాన్యముమ్రెంకెకనతివననవె!

పర్వతములఁజూల్చుపాక కాననుచునా

పాకకాననుడచ్చె పడలికనవె!

రాజీవబంధుడు రావణుగృహమున

రాజిలుదానుఁజైరోజునతివ

౨॥ రామకడతివని నాయెంటివానుడచ్చె

గాననాగీతివాకునుగానరాదు

మానవాభిముః తేహ్నానమాన్యమగు నే
మానసిమణిః సుమగుమామాటలికను.

సీత:-సీ! రావణానినుమిది రాముడుశరవార

నీరాకరములోననిన్నుముందు

రావణానినుబట్టి రామపంచాస్యంబు,

కరరాజునుంబలెఁగలఁచివంపు

రావణానీకాంతి కఘరామనూన్యండు

రాజీకముంబలెగాఁచివైచు

రావణాపడివేయు రామసుత్రాముండు

గిరులనుబలెసిమశిరములెల్లు

గీ॥ రావణానిక్కినీల్లుకు; రామవీనుఁ

దహినిఁబలెనిన్ను నెత్తుచునదుఁచునేల

రావణానీదురొగముబోవఁజేయు

రాముడివృత్తవము; నిక్కిరాకురానుర.

రావణుఁ— మారివీ! అవగతహాస్యాన్యంతి దారిద్ర్యంబుననవియుచున్న హీనమాన
పుంధైర్వలేకే కర్మసంబంధితే హాస్యాదునన్నివహించిరితివి. ఇట్లదేనిన్ను
హాసంబునందించెద. [రాగసప్తగిరి] స్త్రీగీతావమురాగా! మీరెల్లకు
నానుభవరాసరందోహయమున్నది యీయిరులనాకు వశగరయగున
ట్టానర్పుడు. అటుమీరురే మహాముఖలోఁ జేయకనిమిము సరిచా
రించెద.

[రావణానిప్రవ్రాశము].

మధ్యధి.—[నింజాది] రథిణి! ఈవశకంధమంది, తెల్లవృత్తవముడు. వినుచు

ఖ్యుండు, విభవోజ్యులుడు. కట్టివున్నది లలనామణి యగుటకు నీకేసరి
దియంటు? వానిభోగభాగినివలె నమస్తభోగంబులకుభవింజుము. భామ!
ఏవ్వనిభయమున సూర్యుడెండగాయ వెలుగునో వాయువువీచినోడునో
జంబులులొయంబులు గురియించునో, పావకుడు తన జేడిమి
చూచుకాలలో యట్టిబలాధికుడే రావలెడు జేవాంగవలనకలి గంభ
ర్వ సగులస్థాగంత్యంబువిగి పన్న గాంగవలనంబం భయెడిలి, దైత్యభామల
పొందుడిందులబి మత్తభామినియగ్గన్ను బలిమాలివేడు కొనుచుండ
నీకేలయింతటిగర్వము?

నీరే:— రాక్షసమానులారా!

ఉ|| మానినులార, నేడెరినిమాన సలిహితవృత్తిమానో, నా
మానుసేతసంస్తరణ మానను నెంతటిముప్పముడినో
మానిని యెత్తజి బలికిమానితమైన నెగంబుమేనుగా
దేని సరవాసనస్వవల దీప్తిసశించునుగాదె వెంటనే.

మీకెన్ని వెచ్చలుగఱచినను లోకనిందితంబగు గార్వంబు నానితంబుదూర
వేరదు. నాభర్త రాళ్ళువహించినసేమి, మానవుడైనసేమి ధీమడైనసేమి
మునియైనసేమి నే వానికే ననుకర్తనై లిని తావున వాని మానను. శచికినిం
ద్రునిలోరె, కువర్తకుఁ సూర్యునిలోరె, ఆరుంధికి వసిష్ఠునిబరె, సామిరికి
నత్వవంతునిభంగి రోహిణికి చంద్రునిమాడ్కి, గోవింకంభురీతి శ్రీపతికి
లక్ష్మీకళకి, లోహముద్రకుంగలకపంభవునిమాడ్కి వానికిబ్రహ్మరీతి నాకురా
ముడు పనుకర్తడైనవాడు.

రాక్షసస్త్రిలు-దుష్కణి:—ఒసే! వనమునజీవము నిడిచిన మనుజునిపైనీకేలయింతమమరే?

రాక్షసవంశాధిపునకు సరివగుము. రాదేనినీక్షణంబుననినుం బ
ట్టికక్షించెదము.

నీరే:— అమ్మలారా! సనుభవించిన భవీంధుడు. మీరచనములు నాకుసహ్యములు
గావు (అనుచునకోకవృక్షమునుబాచి) అయ్యో! నేరామని ఏక్షింప వేని
నొకనిమిషమైన జీవించియుండకాల. విరేధదుఃఖింబుచే కుంటకన్నకు మేను

ఓడుచుట మేలనినామిహోదేహు. (అనుచుకన్నీరు గార్చును.)

ఈ తప్పితిఁబుట్టివింటిని, దప్పితి నెట్టివయింటికిఁబూ
తప్పితిమడకాటనికి దప్పితిగాతమితరభూమికి
దప్పితిఁబ్రాణనాథు చరణంబులఁ బాపపూర్ణితికి
దప్పఁగడైతిఁ బాతక విచారణఘోషనిగటవాటికి.

రాక్షసస్త్రీలు మధ్యుః— ఓనీహి నమానినీ! సామమున నేమెంతదప్పినను నీతలినపు
దానమేద్రునిఁ బొందవచ్చును. కానితలినదే విన్నవట్టి
నిరంగదము. (అనుచుపైబరఁ బోవుచుండు.)

త్రాటః— [నిరంగద] రాక్షసస్త్రీలారా! రామచంద్రుని నతినిందింపలెదము. దశరథ
సుతుఁడు విజయము నశముఖునకుఁ జేరుఁగలుగనని నాన్వచ్చుమందిచ్చిదే
యెవరో శతముగఁ బలికినట్టాడెను. మానినులారా! శత్రుమాన్యులు
ధరించిపోయెనుమలములు మేనదాస్యవికృతికాధిపాదులై రామలక్ష్మ
ణునిచేరివచ్చుటఁగలవని. ఆ రాముఁడు మగురాధిరాముఁడనినాన లఁ ధించి
యీచేరినిఁగొంటున్నదికనుకఁబోయినదిజూడతి. నాపెరల్ల. రావణుని
తైలనముదూశితుం రక్షాంబరధారియైపానమల్లదే, మిచ్చకవిమానంబునుండి
నేలంబడిగట్టబెట్టి. ఘోరితశిరస్కుండ, నైయుక్తవర్తిచేతనానగ్నింబంబి. భ
రయుత్తంబయినరథం బారోపించి పికలంబునన్వత్యంబొడర్చుకొనఁబోయి
కుఁతఁ బోయివచ్చినట్లెఱుఁగు. రావణుని మెల్ల నక్షిరాధిముఖుఁడైనదియే.
ఉన్న త్తులంబోరియింబయింపై మలవంకంబురంబడిమురింగి, రిక్తాబుధారలె
యగుయొకరామ, రావణునితలయిన పాశంబుడలించి దక్షిణదిక్కునఁబై
అరీతిగానే కుంభకర్ణుడయ్యె. రామసింహుడగు నొకవానదనచే లంకధర్మ
భూతంబైవట్టయ్యె. అట్టి లంకనిబిడగావున శ్రీమహారాత్ముడగురాముఁడనం
గ్రామమున రావణుని నయించి యీ రామనుఁగొందోపును. లంకనాథుని
గలుగును. ఈమహా దేవికి మీశ్లోక మ్రొక్కఁడు. మమునల్లగొన్గొదాద్రావ్య
నిరీతమట్టిలలామగాడును.

రాక్షసస్త్రీలు— (నీతలిననున్నెరించి మారంబునదలెను.)

నీతి:— (నిట్టూర్పు:చుచు) హా! హా! నేనిట్లు భవన్యదాంబుజంబులు భక్తిం
 కంఠంబు నీవామంబుం బొందుచు, మదినిన్పుభావంబు నుంట్టి. నీకుడ
 యరావయ్యె. నీకనే బాణాశ్శాసంబుం కనెవ. గరళమునకు కటవు లేదు. దానిం
 ద్రోలెద విశాఖాక్షములు పెక్కులున్నవి. వానిచేతలమంచి కొనియెద. ఏర్ప
 యుచోరక వేసి నాకు భూషణముగ నెల యు వేసి చేయకలెట్లు కొనియెద. ఏమిది.
 నావామనయనంబు చలించుచున్నది. నావామనయనంబు రుద్రుని. పితృదృ
 కశుభ నిమిత్తంబులచే నాకు మేలగుననిచోడను.

అంతఃసేయుడు:— (శ్రీవిడిచి దూరంబునకువచ్చి)

అ ను బంధము 21.

అ॥ ఏమృగాక్షివేదకు, నెల్లబలములు
 లభిలదిశలకదిగి రామృగాక్షి ముఖ్య
 సాధ్య నాదు పుణ్యవశేంబునం
 నురుచిరముగనిచటఁ జూడంగంటి.
 [ముంచుకొనివచ్చి]

ఉ కంటినిఁ గంటిజానకినిఁ గంటినినే రఘురాముడేనిని
 గంటినిలోకి మూతనిటు, కంటిమరంబును, గంటిధన్వంతర
 గంటినిఁబూర్వజన్తకృత కాంక్షితదివ్య ఫలంబునేడు, నా
 కంటికినిద్రబట్టు నికంగర్జము కాంతనునూజింపంగక.

మహనీయగుణుడగు నాచే చేతని రామభూని పర్వీని పరమనా బలి
 వ్రతను కనులాఁజూడగంటిని. ఈమహాకోరాజు యై లంపించుచున్నది.
 ఈ నాతల్లిని నెమరించి యాశ్శాసించెను. భయభ్రాంతాశ్శయిదూలుచు
 పతిపర్యవమాశ్శుఁ గొరుచు నీ కల్యాణి నవలించినది. ఈ నలిని నధ్యంపిత
 సాంతన్న వాక్యముల నాశ్శాసించకయింటిసేని నేమన్నరో? అహా!

ఈ చేది, నే, మాయాయావమునుగొనిన రావణుడని నందియించి
 భరి:శంక నేమోగదా! [అడుమచాటునలిచి] “ జగదగునకు

కల్పచక్రవర్తమందగు సుకుమారామచంద్రుడు పుణ్యశ్రీమంతుడగును. అతడచార్యకార్యములు ఆశ్రయపొందును. అనంతవాక్యవలన పాలకుల ప్రవర్తనములకు రీతనియగునని నమ్మి నమ్మించును. అతడొకటిరాజ్యములను బంపెను. ముక్తనకథయందొసంగి నాటివర్ణించెను. అమరావతి నుండి దారన నేర్పించుటకై కల్పనకులు దళదళములు పెరిగెను. నేనునా పొంగిపెట్టిన సరణి నూలుయొలనములను విధిచాటి లంకాలోర్చి పతి ప్రతాపిలకంబైన యీ మహాదేవిని గమనించి.

(అశోకవృక్షంబు కూర్చుండును.)

నీతః— శ్రీ సరసమృదుపవయిత రామచరిత్రసుధను?

బిలుకుచును రామనామంబు బిలుకుచుండు

రామనామము విషమము రాజ్యమందు

నెవఁడు? యెటువచ్చెను? యేమి నెఱుంగరాదు?

అహ! ఈమధ్యభ్రమి యున్నామృదువో తెలియదు? నాపతి వృత్తాంతము మృదుమధుర మామల వర్ణించెను (అనుచునన్ని నీకలంకనుంజని యశోకతరువునకు కూర్చున్న యాంబునెయునింగుని)

అహ! ఉదయగిరిమీఁద, సూర్యునిరీతిసోపైచున్న వింజయంబును కింకరింపుచుకాంతిచేటొలుచున్న వాంబు. (అనుచునాలోచించి)

అకలా! వింజువానయందుగానగునెడు. హరి యీశ్వరమహాహామి. నేనేమి నేయి దుఃఖిలోనానయింపి. లేచివానయినింగంటిని. ఇందుండినా కేమిచెడునుమా? నో? నా ప్రాణవాహనంబు చేతుముగ నుండునుగా? ఈకవివరుండు నావిధుని వర్ణించుచుండుమేమో తెలియదు.

అంశనః— (మెల్లఁగచ్చుదిగివచ్చి కీతమనమస్కరించి) పతిప్రతాపిరామణి!

శ్రీ పన్నగస్త్రీవో కాదేనిభవునిసతివో

కిన్నరాంగనవో, లే, కింకరివో

గరుడకామినివో, గాక, కింకరభయో

ధాతయునతియె, వెల్పువునీతఃపతిత.

చేసినునీ! నీవ యశరూపమును అచ్చమాననాథ శేఖరునిరాముని మూని
వనినామాననంబు బెలుపుచున్నయది. ఆలేమానుడమగు నీ రూపము నీ దీనతయం
బావంగ, నీవు రామ మహిమివివోచుచున్నది. ఇవ్వార్త నిజమగునేన నేకస్యండు.

నీతః— గీ! పరిజ్ఞానునేను యశరభువనగుగోడ

తైశదానను, త్రిభువనజానియైన

పాపగుని రాఘవునిప్రేమపాత్రయైన

చాళీతనుమగుమో యువారవరిత.

హనుమంతుడు:—(నమస్కరించి)

శ్లో. మదేవ జేహతనయం పరిభ్రుంకితం,

క్షైశోరసౌరభస మాహ్వాతదాగిచిత్తం?

హంతుం త్రితాప ? ఏ శంమునిహంససేవ్యం

సన్మృతసాలివరి పూతపంగ పుంజయే.

(స్తోత్రపాతములోంచి)

తల్లీ! పరివ్రతాశోమణీ! సాంగజేపనము దాయనిదుర్మయదగు నీ వల్లభుడొ
రాముడు జేవాధిగోపుడు వేనుముగనున్నవాఁడు నిజమిది. నీ నామా
నిరమ్మని మాతగనన్నంబినాడు. అతనిసోపకుడు లక్ష్మణుడు నీకు జగ్గివంద
నములు బెలుపుమని బలికినాడు.

నీతః—(స్మగతము) ఆహా! నాండు మాయా సవ్యాసియై రావణుండు మ్రచ్చిలి. నను
చెత్తు. నేండు కపిదేవములూరి నన్ను సమీపించినాడని సందియంచెన.
ఏనితో మాటలాచుట తగదు. (ఆమకు మరల చెప్పుకొంద యన్నునును.)
ఏరీ నికాటా! భువనర శోకాగ్నిచేత్రాగి యతిశ, ముచవాసగృహ నై యన్న
నన్ను నీకేలయుట మోసించెదవు? నీవు భావముచెచ్చు. నీవు విజముగ రామ
దూతలగుదువని నీకు భుభంబును గాదేని నీకు వినాశంబగుగాళ్.

అంతః—తల్లీ! నిజముగ నేను రామదూతను. పరివ్రతామణీ! ఆ దేవదేవుడభిశ
చేచిచ్చి. మరేటగమాన్య. సంవత్సరము. నమవ నిమజ్జాన నిత్యంబును.

కంఠస్థునిబోలు సుంజరుడు. వాచస్పతిని నిరాకరించు వాగ్వివాదుడు.
దివస్పతినినిధికిరించు వైధవోషేరుడు. శాస్త్రకోవిదుడు. వివాగ్వివాది
దుడు. అట్టిరాముని కవటన్పుగాకృతి వంచిరిచి నిర్ణరాఠాని నిమ్రముచ్చిరి
దెచ్చె. ఆ ముష్కర్మఫలము వాడు స్త్రీయు ననుభవించు. నేననుకుండఁ
గాను. రామమూర్తి కింకరుడను.

నీతః—కపివరా! నీచింత నిజమాజినను నేనది నమ్ములాల. ఆ గాముని మనురాధి
రాముని దూతత్వ నీవనుటకు బ్రత్యక్ష సాక్ష్యమేమైన యున్నయెవల వానిం
జూపుము.

అజనః— తల్లీ! నీటు నందియింతువని ముచ్చుమున్నుగ నాచుకోలేవుందు
దెలిసియుఁగాబోలు రామవామాంకితంబైన యదిగళియకము శ్రోత్ర
యార్థమువాకోనఁగివాడు. దీనింజూచిరిచేసి నీమనమునందిన సంచి
యింబును, దుస్సహ సంతాపమును గాయును. (అనుచు నందిగియ
కము నిచ్చును)

నీతః—(ఉంగరిమును గంటికినొచ్చి)

క॥ అరిసూరను కరమున నీ

వరుదారణఁగాంతః గాంచిన్ద్రముహిమ, ము

గళిమా, పాముచునాదెన,

కరుదెంచితేరుణఁబూని యధికావరతః.

(నీవుమాటలాడ నన్నుడతైరివి.)

నీ॥ భూరిశతయోజనాయ తాంబుధినిదాటి

కోటవాకిండ్లు బ్రద్దలుగొట్టి - లంకఁ

బొచ్చి, నేనున్న వనికెనివచ్చి, నాథు

నేమమును దెచ్చి, నేమనఁజేసితివ్వు.

అజనః— నీ సాహసమునకు నేనెదమెచ్చిరి. అయినను రామగణానుకంఠ
నము నా పినులకందిదుగాఁగుడును. గాఢన కాచిని వలఁజాలను. ఆ

సగుణాగ్రాముడు, రాముడు విన్నచటి! బంధువత్తును వానిమయము
నేమి జన్మింను నాభర్త జన్మింజడైన దఁచుచున్నవాడా? నా వియోగముల
కెల్లడైన పరితపించుచున్నవాడా?

అంజనే:— తల్లీ! వీరియోగమునుండి రాములవంగరిగిన చిత్తచాంచల్యము విది
త్రయముననున్నది. సూక్ష్మముగఁ జెలిపెద వినుము.

సీ॥ అనిశమునవని జాతాయునివిలపించుఁ

బలువృక్షములజూచి వల్కులించు

లలిమించు. నీదుసాంపులు చాలనులియించుఁ

గంటినీతయటంచుఁ గలవరించు

సరస్వతీతలఁగాంచు నాతినీదనియెంచు

వేగమెజనివానిఁ గోఁగరించు

చిల్కపల్కులువిందుఁ చెలియపల్కులటంచుఁ

బలుమాటునుతియించుఁ బలవరించు

గీ॥ చలువగాలికి సోలుచుజలదరించు

హితులవచనములను విసనేవగించు

సరసిజాంబకు గావలసంతపించు

సర్వవిశలనుమత్తుడై సంచరించు.

సీత:— అయ్యో! ఆట్టి నేవాధిదేవునకు నయిత మింతటి! యోగముఁ బండువ్రాసిన
తైవా? అంజనేమా! నా రాముని, వియోగమున పశమానములనుండి గుఱ
భంచుచు నిటులనో ప్రాణములు భరింపజేసివున్నాను.

ఇది శ్రువునెలకు నామహాసురుని దౌష్ట్యమునకు నే విశవఃగాత్తిరినేని, నా
యనువులు నకింపక నెవని కింకమొనర్చెను అయ్యో! ఆ పాపిత నా ప్రా
ణములు బాంధుజాలకు న్న సమయము రాకముచున్ నాభర్త ననుగొని

నీరసమే జన్మింజడైన నామనమున నేర్పిరించినాను.
అంజనేమా! నాభర్త నన్నియటి భగ్గతికై నింపడుగదా.

అంజనే:—తల్లీ! వెరవకుము.

అ ను బంధము 22.

శ్రీ! పాపునునీదుదుఃఖమును భానుకులాంబుధి సోమఃపీఠలో
నీపురిఃబొచ్చి, రావణునినీయిలకు న్వరిఃజేసిసీకుసుకా
బ్రాహ్మయ్యుండు సమ్ముమయబద్ధముకాధిని, సమ్ముచేని నా
వీపున నెక్కుమమ్మ నినువేగమేచేర్తును రామునన్నిధి.

తల్లీ! అంతటిపనిసేయ నే సమర్థుడను! మాతా! పరశురావు వంటుట రోషముని
నందియించెదవుకాబోలు. నిజము. ఈ దుష్టరాక్షసవధ యం రామునిచేయ
గుట ధర్మము. రావణుడు పరాక్రమ రహితుడై మ్రుచ్చిలి నినుకెచ్చినరీతి
నేనుమరల నిన్నుచీసుకొనిపోయినచో, బాకులు నాయందును నామహిమ
మాని రాముని యందును దుర్బలత్వంబాలోపింతురు. తల్లీ! గడుపుమీజనటుల
రాఘవునిఁ బిలిచికోనివచ్చి రాక్షసవధఁ గావించెద. పత్నివతాశిరోమణీ! నిను
నేను సందర్శనంబు చేసుకొనినది నిలమని చెలియులాగున నీ భర్తకుజాన ప్ర
శ్నయార్థంబెత్తియైన నొసంగుము.

సీత:—(తన శిరోరత్నంబుఁ దేరనిదుకొని.) వానరాగ్రహ! ఇదిగో నా శిరోరత్నంబు
నాప్రాణనాథుని కేలండిదుము. నినునమ్ముడేని గాననంబున రహస్యంబుగ
గాకాసుడుని వధించినగాధ కానకి చెలిపెనని వాధర్తకు విన్నదింపుము. వావం
దనము లర్పించుము. నా ముఠేడి సుగుణచాలంబరయంచాలక నిందించిన రోష
ఫలంబిపు దమభవించెదనని సౌమిత్రితో నివేదింపుము. కపివరా! మరక్షీర
ముగ రోయిరమ్ము. రాక్షసులిట నచాకాలంబు సంచరింతురు. నినుఁజూచిన
చోఁ బట్టుదురు. కార్యఫలగంబగునుగావున కాగరూఢుడై లంక వెదలుము.
పమస్త దిక్పరులు నిమకక్షింతురుగాత!

అంజనే:—(సీతకు మండనంబులర్పించి)

గీ॥ ముసలితనమెల్ల మత్స్యలవ్యసనమమ్మ

బీదతనమెల్ల బీదలపీడ తల్లి

సుతునిమరణముగాంచుట శోకమమ్మ

కష్టములనల్ల నాకలికప్తమమ్మ.

తల్లి! దూష్టప్రమాదాయానంబున నాకలిగొన్నాను! ఈ పృథ్వీలములుగొన్ని
మొదలు వివరము, బిడ్డలుచును.

నీత—:గీ॥ అలా! ఈ విషము రాక్షసపాలితము. కానీన హేచ్చరికగరిని చచ్చుకు
చేయక ఫలములుగొని శురశ్శీతముగఁబొమ్ము.

అంతః—[దూరంబునకుఁబోయి]

కవి॥ అంచితముగఁ గీనాశుల

చారచల్లముః జూపునట్టి సమయమువారికె

కొంచెకొమ్మలఁ పీకుచుఁ

అంచెయమపురికి న్నసురబలముల నెల్లె.

జూపుకు నాపని వేఁజేసెద. మర్కట సాహసంబుఁజూపెన. మాంసభండములు
లంపిపోతులబలిదొసి, కంఠలుమెండై కావలియంతక యీ రాక్షసాశ
ములు నిద్రించినారు. దూరంబున ననవకు పృథ్వీకాళుల వీరిప్రహారాని వీరిని
హేచ్చరించి పట్టిదొపెన. హతశేధులు కొంచెటివ్వార్తయూ దుష్టరాక్షసాధిపు
నకుఁ జెలుపుదురు. వాఁడు నన్నీమిసేయ్యనో జూచెన.

కవి॥ రావణుఁడొక్కండైనను

రావణశతకోటి యై సరానీ పోరె

బోరాములఁ గెడపుచు నా

ధీరతనగఁబఱితు వాఁడుదిగ్భ్రమఁజెందె.

ఈలంకాపురినాశనంబునకుఁ గారణాభూతుఁడయ్యెద (అనుదులశోకవనాం
భవములో బొచ్చును.)

(నిష్క్రమము)

తృ తీ య రం గ ము

అ శో క వ స ము.

(అంజనేయులు - జంబుమాలి! - ఆశుడు - శాస్త్రజిత్తు.)

జంబుమాలి:—ఓరీ మర్కటాధమా! లోకకంటకుడగు దళకంత్తు, పరాక్రమ మిండు
కేనియు సైంధవక విశ్మంధించి యిచ్చట రాక్షసులను సంపిరియియా? చైత్య
ప్రాసాదంబు పడగొట్టితినినూ? అశోకవనంబు భస్మంబుగావించితినియో?
నీ సాహసమెంత నీ ధైర్యమెంత మర్కట చాంచల్యంబున పాచ్చినవా
డవు నీకేను. ఇట్లదే నిన్నుంబట్టి వధించెద.

గీ. ఓరి! విశిలాశనాయేల నోరుమీతె

కాటుకూతలు కూసెడు? జేరరాన

కాలుసదనముఁ జేర్చెదఁ గదనభూమిఁ

దల్లిదండ్రుల నిప్పుడేతలఁచికొనుమ.

అంజనే:—ఓరీ విశిలాశనా! ఒకరాక్షసాధముడైన రావణుని బలము ఛేదనా
జావతః బొగడుచు నన్ను కీలిలఁజేయు యత్నించెదవా? ఒక రావణుండే
గాదు. రావణ సహస్రములైన రాముని కరుణా విశేషమున రణరంగం
బునఁ జంపును. లంకను నగ్ని హోత్రమునకు బలియిచ్చెదను.

జంబుమాలి:—ఓరీ నొక హీనమానవుని దాసుడవై నీ ప్రాణములపై నిరాశకొనుట
మేలుగాదు. ఇదిగో యీ రావణుని నిన్నుఁ బిడిమింపజేసెను. (అనుచు
రావణము ప్రయోగించును.)

గీ. హీనమానవదాసుఁ డవైన - మర్క

టాధమానన్ను గెలువఁగ నా నెసీకు

శలభమునకును వహ్నితో నరసమగునె?

కోతిచేష్టలు పడలుమాకూఁతలిదన.

అంజనే:—ఓరీ రాక్షసాధమా! ఇదియేనా నీ దాదాప్రయోగ కోశల్యము?

ఇదిగో నీ బాణమును నాహస్తముచే నటికిరిసి. బుద్ధిశూన్యకాని పేటాక
బాణముఁ బ్రయోగింపుము.

క॥ కరమునఁబట్టితి నీదగు

శరవారమునెట్లఁ గనర, శక్యమెహారా!

గరశలమునఁ జూపిని

హరియింపఁగఁ బూననగునె, యంగముకాలుకా.

అంబుమారి:—ఓరీ పీనకపీ! నీహాక పీనవానరుడవని తీవ్రబాణముఁ దొడఁగ్గొనెరిసి
ఈ సూతన తీక్షణబాణమున నీ శిరంబుఁ దఱగెడి. [అనుచు బాణమువ్రయో
గిండును.]

క॥ శిరవారముఁ బూనుచు నీ

శిరముఁ దఱఁగుఁను, గనరశీఘ్రంబున, నీ

భరతుఁ బరియిచ్చెద, నా

నరుడని వదలుదునె నిన్నునగఁజరపీనా,

అంబుమారి:—ఓరీ అనురాధమా! నీ విశేషబాణము నాహస్తభూషిత వృక్షకాళుచే
బడఁగొట్టితి. నీకు శస్త్రశిక్ష యలబడదకాదు. కాస్త్రశిక్ష ప్రాకంఠమునే
లేదు. గురుశిక్షఁ గుర్తలుఁగవు. కాశ్రేయనై, నాశిక్షకుఁగాను నన్ను సమీ
పించితిని. ఇదిగో నీకు బుద్ధిఁగఱపెద.

క॥ రావణదాసా, యింకనా

లావునుచీరఘ్నఁ గాంచెలక్షైంపుమా, నీ

చావిదె పచ్చెనుగనుమా

భూపనితను జేరిసుఖముఁ బొందుమవేడ్కకా.

(అనుచుఁ జెరనుండు కాళుచే వానినిదన్నును. అంబుమారి కిసరికొనవోయి
దూరంబునఁబడును.)

ఈశ్వరరాక్షసుఁడు వాచే పరుడయ్యాను. అవార్త రావణుని కఁడును.
అడుర్బాన్యఁడు చాటియెన్నఁగని బంపునో జూచెద. అదివఱకును నీ యిహిక

వనము మిగతభాగము క్షూలమట్టముగఁ జెడిచెద. (అనుచు నెంచులకుఁ
యందును)

(అక్షయ కుమారుని ప్రవేశము.)

అ సూర్య ం ధ ము 28.

అక్షయ:—[అడగేయునిఁజూచి] ఓసీ వనచరా! నీ విష్ణుదత్త? నీయశోకవనంచేల
తొచ్చితివి? యీ వననాశనంచేల గావించితివి?

అంజనే:— ఓసీ! రాక్షసబాలకా! రాక్షసిమారము. నేనిటురాక, యీ వనము
నాశనము జేయకన్న నిన్నెట్లు జూచుచుంటిని.

అక్ష:—నన్ను చూడ నగర్వింజెను.

అంజనే:—కాలునిప్రోటి నిన్నుఁబరిచుట.

అక్ష:—కం. ఫలములమెనవిధమన్నర
తలతో నతెఱుంగ కీవుతగు నేవలుక
వలువా! నీపొగరుకొ దించెద
గలనకముందరికిమ్మ కలఁతుకొ చెఱుకు.

ఓసీ! వాగురుపోతా! మర్కటాశ్లామా! మిరిమించి మాటలాడకు. నకల దీకాధి
నాకులను తెఱబట్టి గాసులనుజేసిన దశకంధుని సుతుఁడను నేను.

అంజనే:—రాక్షసాస్థకా! అటులీయిన నీతండ్రిని జతజేసె నిన్ను యమవట్టణమునకుఁ
బంపెద.

అక్ష:—ఓసీ! వానరహీనా! నీతో మాటలాడుట నమదోలు మాననీయునకు ధర్మము
గాదు. ఇదిగో యీ నాపూజుమున నీ రుద్ధిరము వ్రవాహంబుకీరి పాటండెసి
దేహము నేలంగెదపెద.

అంజనే:—గీ॥ తప్పవీనాఁడుచావని తల్లికీవు
తెల్పి రావయ్యబాలకాయల్పమతిని

పులిగుఱనుజొచ్చుమేకతాఁ బారియకున్న

హరిని నెదిరిన నిలుచు నేహరిణమవని!

అమరబాలకా! పిల్లనుడు నేటికి తదియని నీల్లి! బిడ్డయ్యిరియో? ఇట్లదై
నను బోయి తెలిపవచ్చు.

ఆక్ష:— కలి! కులంబులోఁ బిడ్డలు

పిల్లలతో నూడికొనక మెచ్చునహింహ

చెల్లునె యిదెనిమిదిజువుచు

బట్టెజేరంగఁబోయెదను మూడమునక.

ఒరి! మర్కటా! నిమజింపి యిలకుబలిదైచి మోడమున నావల్లింజేరి.

ఆంజ:— ఒరి! బాలకా! నీ తల్లిని మోడమునఁ జేరవో? భేదమునఁ జేరవో?

కాదేని మోడభేదములు రెండును లేనిలానముఁ జేరవో? ఒరి! నీరు బాణ
ఁబ్బ యిలకుక తెలియునని నే గ్రహించితి. అయినను సంభారశ్శానంబు
నీకుఁబట్టుడదలెను.

గీ:—“అల్పవిద్యామహా గర్వ”యనెడురీతి

నిక్కినీల్లకుబాలకా యుక్కువీడు

లక్కిముక్కెటుగాల్పురా? నిక్కమెఱిఁగి

గృహముఁజేరరనీకగు కీడువచ్చు.

“అల్పవిద్యా మహాగర్వ” యనరీతి నల్పవిద్యచే నిక్కియన్నాళ. ఇది
గో నామద్విసాకంబున నిమబట్టి చీల్చెద జాడము (అనుచు అక్షయకుమారు
రుసింబట్టి నిల్లయొద్దందొనర్చును. అక్షయకుమారుడు నేలఁబడును.)

అహ! ఏ. రావణుని మరుండేను. చాలుండైనను పరాక్రమవంతుడు. వీని
కాదంబు ననునొప్పించెను. దీనిమరణంబునని రావణుడు కోపమాకృతిగా
నిరీతి విచ్చొంగింది ననుఁబంపవచ్చును. అప్పుడుగదా! నా పరాక్రమ మంత
యుఁ జూడనమయంబుఁగలుగు. (అనుచు లోకల సంచరింపచుండును)

(శ్రీమద్రామాయ ప్రవేశము.)

శ్రీమద్రామాయ:—(అప్పుడు పడియున్న యజ్ఞయనిగాంచి) అయ్యో తమ్ముడా! అమ్మయ్యా! ఒక చుక్క మక్కలమునకు నీవు జిక్కిలివయ్యా? ప్రాణములు నీశ్శిలివయ్యా? బాహులుంటున్నను, ముంజు నీశ్శిలియైయున్నను, నాహునై పుట్టయియున్నను, కంఠ సాహసోత్సాహములను బాలురుజేసెను, భవస్సముద్రే భారవీ యంబెవ్వఁడనుచులేడుగదా? ఇట్టివాడవు నీ వెటులా మక్కలకాశమునకు జిక్కిలివి? అహ! బ్రహ్మచారియవ్వించి నాతికమా? నీమహాసింహ మక్కలమును నేడుజట్టి వైకుంఠి నంజెన. (నమచు దూరముననున్న యాచార్యుని నేయనిగాంచి) ఓరీ మక్కలకాశమా! దూరమునకు యేగివి? నమ నమింపుము. నీమ నేడు యమమందిరము నమీలమున నున్నదని తెలిపెదను. (ఆంజనేయుఁడు మెల్లఁగజచ్చి)

ఆంజనేయ:—ఓరీ! రాక్షస వంశపాంశవా! నీ వెవఁడవు? నీవులిఁగివని భారవీశ్వరైవను తెలిపినా? కాదేని నన్నిదింపవచ్చుటకు నీకు సాహసమెటుగలిగి? నేను రామదూతని నీకు తెలియదా?

శ్రీమద్రామాయ:—ఓరీ! మక్కల! నీవు రామదూతవు. కావుననే యమదూతుల నిష్పదతలోనే వెన్నంటుదు. నే నెవ్వఁడనది నీకెరియును కాఁబోలు. నే రావణ మునుఁడను. ఇంద్రుఁడును, ఇంద్రుఁడొకఁడెగాక ననునదివారులు జచ్చి నన్నెదిరింపనచ్చు వారిని నయింపి యుద్ధుని కెఱిబ్బిరిని గావు ననె యింద్రుఁడొత్తని నాకు నామంబు గలిగెను. పోమన బడమని ధిక్కరింతును. పేడిమిఁదానకునొనిరాకరింతును. నీలేఁబునదెవరుని యొకఁడెఱుచుదును. నిన్నుంబలిమార్చి నా సోదర మరణమునకు బ్రలికారంబొనర్చెను.

ఆంజనేయ:—ఓరీ! దుష్టాసురా! నీ సోదర మరణమునిది నీ తండ్రి ననుచాఁకునని యా సింఛియుంటిని. నా సామర్థ్యము వానించాఁకుట కుండుననియుంటిని. నీ మరణానంతరము నీతండ్రి పుత్రరహిణుఁడగుననియుని జింతించెను. అయినను తెరిపొరువ కెరివచ్చుదూ రకయుంటి నీరధస్థముగాదు. కావున నీతోఁ బోవొనర్చుటకు నీకుమఁదున్నాడను.

ఇంద్రుడు:—ఓహీ! నమస్తే లోకములును జయించి యైలాసగిరిని బలివలె నాడించిన నా తండ్రి, వానరార్థముఁడవగు నిన్ను చాడెనా? నిచ్చుకొనె బ్రహ్మస్త్రమా? ఇదిగో యొక్క బాణముకదా నీ యొక్కఁడందెద (అనుచు బాణముఁ జేయును)

అనుబంధము 21.

అంజ:—(ఆ బాణమును నడిచునె ఖండించి వృక్షకానిచే నింద్రజిత్తునువచ్చి) ఓహీ! ఇంద్రజిత్తా! నీ బాణము వృక్షచుయ్యె. వా దెబ్బ నీ శరీరమున బుణముగ నిలిచె. దానికింబడుముబంపెదవా?

ఇంద్రుడు:—ఓహీ! నగచరా! మఱియొక తీవ్రబాణమున నీ శరీర మగల్గెద నామము.

పల్లీ తేర్కములుచాలు చాలును

మర్కటకా నుడుగులునుగుమా, యిదె కనుమా;

కర్కశబాణమును, నీ

వర్కునిలో కంబుఁబూడ నరగుమవేగక.

అంజ:—ఓహీ బలహీనా! పితృతాళనా! నీ బాణము నా దేహమున కెక్కవయ్యె. కావున నీ బాణములు నన్నంటివు. మల్లయుద్ధమున నీ పౌరుషముఁ జూపుము. అనుచుమల్లయుద్ధమునకుఁబ్రేరబడును (ఇంద్రజిత్తు క్రిందబడి మరలలేచి దూరమునకువచ్చి).

ఇంద్రుడు:—అహా! ఈ వానరుఁడనమాన భుజాబల విప్రంధణముగలవాఁడ. నీనింగనిన సవశ్యుఁడని నాకుంటోఁచెను. కావున బ్రహ్మస్త్రముచే నీని బద్ధునిఁజేసి నా తండ్రి సవసకుఁ బట్టికొనిపోయెద.

(అనుచు బ్రహ్మస్త్రము బ్రయోగించును.)

అంజ:—(అంజనేయుఁడు బ్రహ్మస్త్రబద్ధుఁడై.) (స్వగతము.) అహా! వరమేష్టివరబంబునఱుయ్యస్త్రము ననుబాధించును. అయినను బాధించబడినవానిబలెనటించి రావణుని యాస్థానముఁ జేరెద.

సీ॥ రామపరంధామ రవికులార్ణవసోమ

రామరామా రమారామారామ,

నిర్వికల్పారా నిర్వికారారా

నీలమేనుశ్యామ సీతరామ,

సగుణనిర్గుణారా సద్గుణాకరారా

రాధవదుఃఖిరామారామ,

సర్వలోకాధార సర్వనిత్యవిహార

రామరక్షోగణభీమారామ,

సీ॥ రామరామా త్రిలోకాభిరామ విజిత

రామశ్రీరామ రఘురామ రామచంద్ర

జానకీరామ నృపకుల సార్వభౌమ

విభవసుత్రామత్రైలోక్య విమలనామ.

[రాక్షసులువచ్చి ఆంజనేయుని బంధించి లంకకు పిలుచుకొని పోవడం.]

[(నిష్క్రమం)]

లంకా దహనము.

చిత్రాక్షాణము - ప్రథమకాండము.

అథాక్షాణము.

రావణుడు ప్రహస్తయముచేసెను బుద్ధుని ప్రార్థన.

అంజనేయుడు రాక్షసులు.

రావణుడు:- (ప్రహస్తయించి) ప్రహస్త! ఏమి కృత్యము? విష్ణుబాహుల మర్త్యుని
: కృత్యము? తానెప్పుడు కృత్యముగలవాడని యెన్నుకొనుచున్నాడు? తనయందలి
క్రూరులను బలముచేసి
[అంజనేయునిచేరి] పో! వలెనుచురా? ఏ కృత్యముచేసి? ఇటులే
వచ్చితి? మున్నగు ముద్రలన్నియును నొకటాని యీ ప్రపంచము
చొచ్చితి? నన్ను చూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ
కొని తెలుపఁగలఁ జెయఁగలఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ
చూడఁ జూడఁ

అంజనేయుడు:- [రావణునిచేరి]

గీ|| నువ్వహస్తముగాను నొక్కప్పుడునుగాని

నితరు లేకలేనిఁ బాపనేరెడనురాను

నారిత్యునికేని నభివృద్ధియైన

రాముడూతను నివార్య రాక్షసేంద్ర.

రాక్షసాధిపతి! అమరలోకమున నిన్ను లోకముగాను కాంచిన నీవనము భగ్గు
నొచ్చితి. ఏ నేమియు భూరిత్యులై పశురాజు నేహరితగాఢము చిర
నిద్రులందరి. మున్ను ప్రహస్తయముచేసెను బుద్ధుని ప్రార్థన
: కృత్యము? తానెప్పుడు కృత్యముగలవాడని యెన్నుకొనుచున్నాడు? తనయందలి
క్రూరులను బలముచేసి
[అంజనేయునిచేరి] పో! వలెనుచురా? ఏ కృత్యముచేసి? ఇటులే
వచ్చితి? మున్నగు ముద్రలన్నియును నొకటాని యీ ప్రపంచము
చొచ్చితి? నన్ను చూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ
కొని తెలుపఁగలఁ జెయఁగలఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ జూడఁ
చూడఁ జూడఁ

రాజమలాభంవం దరిరాజవిరాములు రాక్షసాంతకుం
దానివేత్రురాజుదెగటార్చు పంక్రమభాముదేయిగా
నేజననత్త న్నమున్నెఱుది సీరధిదాటిలి: దిల్లకొల్లగా
మాజనకాన్యజ్ఞ భావనమోలయ న్నాయుగార్వభావ్యతై.

రావణా! వానవం నారకంబుడైన ముక్తిశ్రుతి నీ నీలంబుగను. మఱి
నిన్ను హితవచనములు నీకు చెబువును చిత్తము. వానశ్రుతి నుమానుడై
ప్రభులు బుద్ధులయై చిత్తముచేసిన నారకంబు నగ్రమునందు రాక్షసంబు
డను మహానీనుమూర్తి విశ్వనాథ్య కలిపిలనయినకై భార్యనుకంబు
తై ఇహానిములుధరించి దుష్టకారణంబున నుచుండుమద నమ్మకతెచ్చి
భార్యయను నీతను నమ్ములనాతడు కల్యాణుని ననుకను గ్రహిస్తాడను
నీవు ముద్దిలి తెచ్చితివని. అట్లేనిగానో లోకమునందును మోటు
బుద్ధుమాకమునకం బనుచుచు ముక్తిశ్రుతి నమ్మమొచ్చి యూర్తి చు
కుడిన వానిన కలిబుకాని, నవరీల నొక్కవారి నలంకరించు వానర
రాజ్యంబు ముక్తిశ్రుతి కొనంగను. హానిచరాక్రమంబు మున్నరీవు తెలిసినచం
దవోచా? అత్తిరామునకుం బ్రతికారంబొనరించు నీలోపేషమునకై ముద్ర
లకు వానరులను బంపినాడు. ఆ వానరులు పైవలెయు నుండు పనులు. అట్టి
వారిలో నే నొకడను. నవీరునకు వానాన నులుడను. హనుమంతుడను
నా నామంబు. రావణుని వెనుక నొగరనుచుంటి నీ యాక వనమునొండున
నా లోకమార్చుగంటి. రావణా! నీవు భర్తావృత్తిచవు. నీమీకు బంధన
లేకంబు బంపినావు. భావ్యుడగు బ్రహ్మకుమారుండు ముక్తిశ్రుతి. భృగూర్తి
వన్యదారలం బట్టుననునీ ఆరినందిలము, కలనాగరము, భర్తావృత్తిము,
దుష్కర్మము తెలివలవాడు నయింజగిన కార్యమో? వీరవేత్తెత్తునను రక్షు
వీరునకు నెక్కనరించి దేవదేవాదులకైతః ప్రాణమునకుండు సాధ్యమా? నా
బలుకు నమ్ముము. నీనెను లోకమంతను రామునకొచ్చి భరణం నుతామి
రవీందిలము. నేనొక ముక్కన మృగమును సొగరింబు దాచితి. పక్షము
భర్తావృత్తి. పలువుర పైకొలు, పడింది. నామనే నరించు యొందు.
ఇత రక్షురాముడువచ్చి పోవన, నీ చింతలు ప్రతిది వైభవం బావో

వును. రావణా! ఆసీత, నీపాలి చంచములు చచ్చునీయని చెలియుము. ఆ పావనలీల కోకకథ నీవులిది భస్మముజేయును. ఆసురవరా! గర్భనమ్మిళితా స్త్రంబు భుజించిన నదియటునునా? నురాసుర యక్షకిన్నర గరుడోరగాడుల వలన కావులేకుండ భారవే వరంబునొంటిని గర్వింపకు. రాముడు హరి కులమునఁబుట్టిన మహాబలుడు. మఱియు మార్వసంచిత మహానీయ ధర్మవిశేషంబు నినుఁగాచునని దలంచితి జేసి, నది యిరుడధర్మ ఫలంబుతోఁ గూడెను కావున భోగ్యంబు కానేరదు. లేజ్జిమిరంబులకుఁజోరఁ భర్మాధర్మంబులకుఁ జోరఁభంబు! ఇంతపర్యంతము నీవు ధర్మఫలంబునుభవించితివి. ఇచ్చడో పరదా రావణాచరుణును నధర్మ ఫలంబునుభవంప యల్పింపకు. నిన్ను పోరున బంధించి తెరనుంచిన కార్తివీర్యాస్త్రముని రూఢమాసిన వాఁడు పర్వశరాముడుగదా! అట్టి పరశురాముని యేఁతమాసి వానిచాపంబుద్రుంచి జేత్రప్రస్తునిఁ గావించిన వాఁడాపరాక్రమకాలి రాముడు.

రావణా! నముద్రతీరంబున నిన్నుఁబట్టి తోకంజుట్టకొని సప్తసముద్రములలో ముంచి వాసునిబరి నింటుండుకొనినవాఁడు మహాసర్వకాలి హలిగదా! అట్టి వాలిన నొకకోల నేలంకెడదిన పరాక్రమకాలి రాముడగునుగదా! నీ వెవ్వది గుఱించి తవంబోనరించి వరంబులుఁడసిలివో, యా జేపజేవుడీశ్వరుఁడుగదా! అట్టి యోగ్యుని చావంబు నవలగవిఱచి నీతినుఁగైకొన్న సర్వసంపన్నుఁడు రాముడుగదా! రాక్షసేశ్వరా! ఇదియన్నియుఁ చక్కఁగ నాలొలించుము. జగ్గాత్యునిఁ జోరునవధింతునని యా రాముడు ప్రవిజ్ఞ యెసర్చెనుగావున నేమారకుండవలసె. నా స్వామి యనుజ్ఞచాకు మండెనని, నిన్నును నీవారిని నేవొక్కఁడేవధింఁజాలుదు. రావణాసురా! నీర శేవలమర్త్యకాంతయని నీవు వలంపకు. నీకులముఁగూల్చఁగఁబుట్టిన కాళరాత్రియా నీరిజనేత్రి. నీకాచిగ్రహ రూపంబగు గాలపాశంబునం గట్టబడితివి. నీనిఁగ నేరీలికించెదనో తెలియదు. నా వచనంబు నత్యంబు. అట్టి రాజసింహునకు, విప్రకారంబు జేసితివి. నివత్తు వెచ్చికొంటివి. అగ్గి తో దలఁగోకొంటివి. ఇచ్చడైనను లలిది చెచ్చుకొనుము.

రావణుఁ— నీ! వనచరసివొక ఘనమనుజునియోరె

వచియింపనిప్పుడే వనధిముంత

హను:— సప్తసాగరములు చవుటికాలువలుగఁ

జేయఁజాలిననన్ను శాసనము

రావణు:— నిన్ను నీరాముని నీటుఁగావించుచుఁ

తెన్నెందువాఁడను నీతఁగూడి

హను:— నీతఁగన్తాత నీతలలకుఁగోత

రోతకూతలనాడిఘాతించెదకు

రావణు:— నీచమానవునకు నిత్యమంగళమగు

నీతదారఁగ నుంటఁగోతకాదె!

హను:— నినుచతుర్థిలో నీర్థముంచినవారిఁ

గోలఁజంపిన బలకాలియరఁడు

రావణు:— తాపసివేడుంబుఁ దార్పిఁ ఘోరాటవిఁ

దిరిగెడువాఁడెటుఁగిరుఁడగును?

హను:— కార్తవీర్యార్జునులను లోఁజంపిన

పరశురాముని బాణపరుఁడతఁడు

రావణు:— గీ! కోఁతినినీకు గర్వముకూతలే!

హను:— ధాతవంశము గూల్చగఁడలఁతువేల!

రావణు:— నీతిశోధింప - ధరగోఁతిజాతికగునె!

హను:— జాతివిఘాతినెటుగని కోఁతివే

రావణు:— భీరవదులార చంపుఁడివీనిబట్టి

హను:— గళరథునిపుత్రదాసునివశమెచంప!

రావణు:— (లేచివచ్చి) నేనుజంపెద గాంచుమానిన్నునిపుడ

హను:— పలువకూతలు గూనినఫలముగలచె

రావణుడు:— (రాక్షసులంజాచి.) రాక్షసదులారా! యీకోఁతినిబట్టి నాయెదుటనె
చంపుడి.

ఃకీచులు:—అన్నా! తాతను చూసావును. అదేమియు ఏమిదోమి. దూతలవచ్చునని కా
 త్రుజ్ఞులు వలెనందెనవీయెను గర్వింపి మాటలాచెను. ఈ వనాటను నందరి
 హితముగాదు. రాజభక్తి ఎదుర్కొంది. నీ ధర్మజ్ఞుడవై. కృష్ణజ్ఞుడవు. చరా
 ఛరజ్ఞుడవు. రాజవీరిజ్ఞుడవు. నీయట్టి పండితునిని కోపము గ్రహింపజేయువా?
 భక్తుల నీకు లాచరించునువా? సనాతనరాజనీతి కిది యుక్తాయుక్తులు
 నిశ్చయించి మండితినవలసిందెందు.

రామణి:—అరెన్నానా! షకీచులా! వివాదము. ఇంక నేపాపముచురాదు.

ఃకీచులు:—అన్నా! ఈ షకీచు వానిను. ననుచున్న ధర్మార్థభక్తి మెట్టిదనాను.
 ఈ వానరుడు నీ తెన్నునందినది నిజము. నీయ నీకు కైదుల వాపు
 లున్నాను. దూతను నందరి యుత్తరులు. దూతగర్వింపి చరితినచో నరగ
 త్రయోపయోగించును. కాదేని కళ్యాణాతలమున నొప్పించనగును.
 ఈ కళ్యాణ ముగించుమార్గాన నీ కేమియు లాభము లేదు. దీనివచ్చుటకెట్లందిన
 లోకపుటైన ననువదించుము. లేదున్నాదియందులు చూరలవలసియును.
 వానిని చూరలు న్నానకాభులు గారు. వీటియందె కైదుల జరిపిరిదేని,
 నీ కైదుల కిచ్చుటకాదు. నీవ క్రొవేయియును నమకూరదు. మురానుకుల
 కిచ్చుమునదేని నీకు నొకమార్గాదు. ముందునుండి గలదనుట నది
 కాదు.

రామణి:—అమ్మోదా! నీవువలెనదిధము. రాజనీతియందెము. వానరులు వాలము
 భూమియు వానరులు గాల్చుననిను. దుష్టవాలుడై నీకును వానరకుడు
 కిచ్చుదును. (రామణులంజూచి) రామనీతిలారా! నీవింబటి వాలము
 నది కైదులుకాల్చి నర్తరాజులది రాజనీతియందెప్పి ఎదుర్కొని.

(రామణులు అంత నేయని బట్టుకొందురు.)

అంత:—అర రామణా! నేను రామమూర్తను కావున రామనిరూపావహిని నాలో న్ని
 కొనుచున్నది. నీలానరగిచ్చానవాలువచ్చి ననుకూలించజేయుచు నీవీరి
 గాల్చుచున్నందు ప్రేరేపించుచున్నది. నన్ను దేవతకు హేర్పరికనుమా.

(రామణులు న్నీతిని పోషిదురు.)

ఉ. రామునిదూర నేను వినురావని స్వప్నవంగ నేల్లరా?

రామున భావహీన హృదయరాజుచునున్నది చంద్రకాలమున
రాముని దేవిశ్వాస పడనన్నిటి దానినిలేచి ౨౦వ ని
ర్దేశమునకును జేయునదిచేరితర కట్టుచున్నదివలె.

స్వప్నవంగము.

అ శోక వ స మ.

సీత:— (ముందరిభాగముననున్న) అలలీ నా భర్తదూరమును కనిపించునది. కాకు
దునిలొకటి, వచ్చితిమి. రావణుడు చాలాశయన గులాశయనంబుకొల్పి
విధివిధానములను నాడు. కనిగూడదు. అట్లుగానిదిచేయుట ప్రాంతవ్యాం
సమునది నోనెనన్న చిత్తగుణము స్వయం బోధయన్నది. (అలలీ
౨) నీనగరాన్ని నడుపాచుచు భార్యచాహు ధర్మముగదా? (అనుచు చేతు
లుమోడ్చి నిలుచుకొని)

కం॥ పతి స్థిరము: చరమును సు

చరముగ నెడేనిదని భర్త నిరచయ

నతిగనుచునేని, నహము

పతిశైత్యముచార్చిత్రాచు హగుమంతురయన్.

కం॥ అరాముడు భగవత్పై:

బోరామియునించుకైన బొందుగగంజేన్

యీరామభక్తు, నిహనుడు

కూరిమిశైత్యము విహించుకొనిదా:బ్రాచున్.

కం॥ భర్తామృతా రాముడు

నిర్మల, చరదారయ నెదు నిజముదెలిసెనేన్

అర్చిని సతి నేనపుడేసే

గూర్చినిదహనుండు గీశకుంజరుఁడ్రోచుకా.

(వందనంబిది నిష్క్రమించును.)

తృ తీ య ర ం గ ము.

(హనుమంతుడు రాములకు వందనార్చనంబు)

కం॥ కంటినిసీతను లంకా

కంటకమతెయ్యిస పచ్చికంధరుపుర్ని

మృంటకవృత్తినిఁ గార్చితె

నెంట నెరేరధిని దాటివెడలితినిటకా.

రాములు:—కపివరేణ్యా! పవనరసూతా! నీ సాహస పరాక్రమములు వరించి బహు
కరింప బ్రహ్మకృత నలవిగాదు. పవమానదేనయా! ఆ యవనిజ లంకలో
నెచ్చటయున్నది? ఎటులున్నది? వివరముగఁదెల్పి నా మానసంబునకు నా
హృదయంఁగఁగిరిపుము.

అణసే:—రామా! రామధర్మా! ఆ లంకను నువర్ణ పత్రపుష్పమయ తరుమూల మం
దా కోమలగాత్రయున్నది. ఇంకెటులున్నదని యడిగెదవా? శోకకరం
బయినను కానినిఁ బలికెదను వినుము.

సీ॥ నిరశనద్రవమూనినిరతంబువృసనాగ్ని

వేగుచుండును సీత, వివిధగతౌల

స్వేదవారిధిలోనఁ జేలంబుఁదడుపుచుఁ

గన్నీరుఁదుడుచునుగాదెసీత

నిట్టూర్పు సెగలచేసీతే జవదనంబు

పన్నెవాసియుఁ జెడివాడువాతె

నిరతవియోగాగ్ని నిగిడినఁదపియించు

నిలపించుగతమును నెరల నెంచు

గీ. రామ రామా! యాపిమనామ మేమజ్ఞి.

కృష్ణాః యుధ్యంతి మేమమరితి

గర్జన్తూనినిలుతితః గర్జన్తమ,

నీరుచరితలు, నేమ రామ, మీరమిదు.

రామా! కృష్ణవనితలు నీ నేతి వనితలు మోషిని నూలగాన ననుచు
నీ యాత్మహంత్రుని నొక్కరి నొక్కరిగాన. ఆహా! వమ ఆవిరమ
వర్ణముగోనిత. యిది యంపూనవామిది జగ్గి. వెలుగొక్క రెండు
నుండుచున్నది. రామభద్రా! నీశ్వరమును మృత్యుముని నొక్కరు (అని
రామనామన) పోయెను. పోయె మేమ రామననదు, పోయిని
ను నమయమున పోయె. ఇట్లు పోయినవలె ముందు రామనామన
: న్నదిచి ముక్తిక నొనరితి. మరల నీ కేమనాల్లుచెలిని పోయిన నొకరి
నెలువక యా వర్జితా కిరీమని తనకొకప్పుడు ప్రత్యక్షమౌతా నీ
నొకప్పుడెయి (అందు కిరీమనా రామనొకప్పుడు)

రామ:—(రామను నానింజాని) నీవొకప్పుడు పోయిన పోయిన
కొలుకొనరితి యీ దిశ మనభూమిము నా వ్యాసనానని కానింజాని
నొకప్పుడు.

గీ. నీరాత్మనామ వినిచ్చెను.

విరమాతాపాపం స్థిరమౌనాత్మనాని

యురూపాంవరీ సంతయుక్తిరీక

మనమనెనకన్నులగొనిచను వెనిగొనెనమ.

అంజనీయా! ఇకమమిదును బానిసిన నా వియోగవంశమున ప్రాణాపా
యతనని వాచెని నాకొనిదునమో? కానిన మనమొనింక అంజనీయా
రామనొనిది కానికొనెనమ. నున్నవా! ఈ కనయననన బలంజ్ఞి నా
ర్దుము. రంజయనన పుకరినము వెళ్లెమునము.

అను బంధము 25.

సమగ్రము.

సంపూర్ణము.

కృష్ణ-అర్చనాగమము - హరివంశతాతపము.

కామ:—వారీశవయనా బాసియిని సమూహం మా సభనుంచి మరచును || ప ||

నగరమును మును మోచి మును గూర్చు నెరిగితి మనగాను

సంకల్పనా వంశేయైశ్చ వంశగణైశ్చ మహాగృహే సుఖం ॥

శాంతిపూర్వకముగా పరిష్కరించుటకు ప్రయత్నించుచున్నాము.

ప్రతిభాను సమర్థించు ప్రతిభాను సమర్థించు ॥ ౧ ॥

Syn. ovifera Desm. - *Syn. ovifera*.

గత శతాబ్దపు చరిత్రను పరిశీలించినప్పుడు

1950-1951

.....

నామో నామో ము నామో నామో రామో || కృష్ణాక్షరము ||

అక్షరములు - రూపములు.

తాతా: పాపమునను, పాపమునను, పాపమునను

వ.వి.మా. యూజి.ఎస్.ఎస్. కలసింది 100 మీటరు

పరివ్రాతః సమలానా కీరామే సనిరౌ పీమ ॥ ౧ ॥

సామంతాదులు - అధికారులు.

గీత:- వచ్చు గావరా : సుఖమున నను || పల్క ||

అనయః సూర్యానామేకః సత్యమిత్యుక్తం, సత్ ॥ అనువర్తితః ॥

అనునమునా శివానమోత, మనమును

నా సేవకువాడు, ననుగావరాం అ

నందమూనా, భగవదంతుని పేజెదానాను || నను || చరణం ||

అను బంధము. 9.

మాంధూన్యనిభవతీ రాగము - భావరసము.

అర్థము:- మాన్యభీ - ననా - ముఖ్యతే, పాపాత్మ్యం

దైత్యులకా - కింపములా - ముఖ్యతానిని.

నీలక, నే ననునీయము, నీవరామాయను మిటితివ.

అను బంధము. 10

అసాదీరాగము-అనిరాగము.

అర్థము:- పాపన - కమలం - తింకా - శ్రీ - రామచంద్రా - తననయ్యునా

గాయత్రులకా - భూత్తమా - రావ. || పాపనామ్య ||

కాంతానములా - గలెన - వివిధులకా

కాంతానములా - తింకానామ్యం || పాపన || ౧ ||

నీలక - నీలక - వివిధులకా

కాంతానములా - నానా - వివిధులకా || పాపన || ౨ ||

అను బంధము. 11.

భూత్తమానిరాగము - అనిరాగము.

అర్థము:- అ - పాపనామ్యం - అను రామచంద్రాని.

అను బంధము. 12.

మాంధూన్యనిరాగము - అనిరాగము.

అర్థము:- రామ - భూత్తమా - నానా - వివిధులకా

పాపనామ్యం - వివిధులకా

నానా - వివిధులకా - వివిధులకా

పాపనామ్యం - పాపనామ్యం

అర్థము:- నీలక - వివిధులకా - వివిధులకా

పాపనామ్యం - పాపనామ్యం

అర్థము:- అను రామచంద్రాని

అనుబంధము 13.

మౌలకంస్ రాగము - ఏకతాలము.

వారి:- అలయన్ బరిమాన్కికొలుడనుడుకా.

అహవమ్మనల్పివాని - యనురాస్తాజామిది
 ధరలోన - నాదుసరి - వాతులేరు - జాడగల్ - ||పల్ల||
 వానిని నాలమునకొలరి
 బలిమన - వానికొ - దురిమున బడవదనీ
 పేరుధనంగావెవా - నేలేదా - నెనెదా!
 నావిదా - ద్రానెదా - వీరికొద్దా||

అనుబంధము 14.

ద్వంగ్గమ్మనోటు రాగము - అతితాలము.

నున్న:- వరదీరవారిపెన్లు భూరికొన్న సారులై
 ధారుణి శిలపెన్లు నాదసిరుడే

కష్టలు|| పరాధ బానుచును నిరంతరమ్మనో పరంతపాం

నీరభలుమా భూరిధరమా వారిదములా తేదుమా

అంజనేయ:- వానరేశ వాసిమిగుల వనకలములంగొంది

ననుకన్యై వేదకదా వేదక విళంబమ్మే

అనుబంధము 15

ద్వంగ్గమ్మనోటు రాగము-ఏకతాలము.

అంజనేయ:- ఇదేవేగ్, ఇదేవేగ్, ఇదేవేగ్ ఎరుదుమా

కన్యకాదేవే, యశసుమా దళదళల, నెరచగల్, పల్లము

భూరివారి రాసిమిటి, అంకకేరి, అరెయిక్.

అనుకేళి, అనుచిలం, వేసనాదుక్ అనిగూలుక్. ||పల్ల||

అనుబంధము 16

ద్వంగ్గమ్మనోటు రాగము-ఏకతాలము.

వారు:- పావినీస్తు రూప్రమావ తేనెదా విసా నమాగమా

అంజనేయ:- అంబుమిల అంకకేసాధ్యమే మీరా రిమానరా

గను:- శంకరేశ యంకనీత్ర చింతమాడకూనికాచరమిమా

అంజనేయ:- మూటలాడే చేటుమూడు మూడుమూటలా నిలు నిలు నిలు

జాన:- మూలకాల మాటలేని శేషబద్ధునా నమా, గనా నీనా
 లంక:- కలిమూనీ మొత్తెనాను చక్రమూ గనా నీనా, చమా
 బాట:- చాలయిలచి చాలయూనగుటకూ నిమా నమా గనా

అనుబంధము. 17.

మూల్ కౌన్ రాగము-చాపుతాళము.

అంశ:- శీతమా, నేనరట, గననాచే, కానీమా
 భూతనయగవిమా, అహగననా
 ఎటువోయి, నీనులివిట్ట, నీవాన్మభూనేత
 కాటాహాయటులామె, నానీనానా 17॥

అనుబంధము 18.

ముఖారిరాగము - చాపుతాళము.

నీత:- ములెన నానవిక్కు యెమిసెయిదూనే ॥ ౧ ॥
 నీనా వినియమానా పానీయమా ॥ ౨ ॥
 కాననయిలచి వారికాననా
 నీనా యెమిసెయిదూనే పానీయమా ॥

అనుబంధము 19.

విల్వారి రాగము-ఆదితాళము.

రాంశ:- మోహనానీనే నీవననానుజీనే
 నీవాదీనే చననానానా మనమోహనా
 మాయానీనే నామననానానా కానా నేనమికానానా
 కాననయిలచి నీవారినేనానీ వివరలిచే.

అనుబంధము. 20

నామాజిరాగము-ఆదితాళము.

నీత:- నీచువననీవు చలుగురా నీచువననీవు
 రామునిచాననరా రాములక్ష్మణియగురా
 చలుగురా నీచువననీవు
 అంతటిమోరవ అగునగురా నీవు
 పావనుకాదెటరా చలుగురా నీచువననీవు.

అనుబంధము. 21.

హిందూస్తాని తోడిరాగము - ఆదితాళము.

ఆంధ్ర:- కడుగొంట్లో, ఇదిగోండుననె, భూన
సంభవ, ముదమందరి, మిగులా||చ||
చిరమృత్యువునీ, బాదమగంటి, మరణము
బడిగి యిచ్చబెరిసియెదా బడమగునెయ్యో
సరిభాగలుగనా సమధీరునియ, మరణములెల్లద. ||చ||

అనుబంధము. 22.

అపొవేరిరాగము - ఆదితాళము.

ఆంధ్ర:- శ్రీకృష్ణరామని దత్తులన వెనెనమ్మ నూనూని నెనెనూనెనూనా
బానిగవాసర్లు బోదినవానిని | పల్లవి||
నాన్దుమాటలను నమ్ముచు నవ్వబో, నిను నిపుడేవ నీవుననామదా,
చగ్గదానీరధి, సోగేడగ్గిలు చేర్చునక.

అనుబంధము. 23.

హిందూస్తాని తోడిరాగము - త్రిశ్రగతి తాళము.

అక్షయ:- పలువా నానాకములచే నీ పొగురడించెనను కనుగొనరా||
నెమరెంబున నీక గూంకచేసి యయిని విడచినిశంపెళు ||

ఆంధ్ర:- చాలూ బాణా

అక్షయ:- బోరా టూ)రా

ఆంధ్ర:- పోమాన నిర్వర పొండుగ నీవగు పోడిమివాచ్చిద నీవుగవక

అక్షయ:- పలువా నానా కరములచే నీ పొగురడించెనను కనుగొనరా
వలదూ పొగుయా పలుకలె తాదూ||

నిజ:- కానర యాకాండము నీకాయమునుక

కాల్పుచురా నినుబీల్చుచురా||

అనుబంధము. 24.

శ్రుంగీషునోటు:- శంకరాధరణ రాగము - త్రిశ్రగతి తాళము.

ఆంధ్ర:- పోరనీదు పిరికిపలుకలకనె తెననను

దురామూనా నీ శిరము మ్రుండు మదిని నమ్ముచు ॥24॥

పల్లవ:- చాలక ప్రాణము వాయునీధు

ధీ చేరును నీకు ప్రాణము

అంజ:- చాలు చాలు నీ వాయునీధు ధీ

వేర్చిన దూరము యమభూమిని

పల్లవ:- ప్రల్లవంభ పలుకులు నహింస నోపనేరునూ

అంజ:- పోనీదు నిరికినటులకు నెవరవనూ

దురామూనా నీ శిరము మ్రుండు మదిని నమ్ముచు.

70-వ ప్రబంధ అంశ నేయుదు “ ఇంద్రుడను శరణుకొనుచు ” అను

పాటయినది యీ పాటపాఠము.

మోహన రాగము-ఆదితాళము.

అంజ:- రామదూత నేను కానరావ రావరాగిమ్ము

మానసియుడైనరాము - నేనబోననేను నొకడుకానవేర

కావరమును, నూనినానీధుని బలము ॥౧॥

లోకనాథ నీత కానరావర రావరా

లోకనాథ ఖ్యాతనీత నొకనీయ సాధ్య

మేర నీకుబుద్ధిమానలేని నీకులంబు నీయగలయ.

అను బంధము 25.

కేదార రాగము - రూపక రాళము.

శ్రీకమలకాంత - గోపలఃఖ్యాత - సుస్థాంత సురముగణమిత -

విభువనవికాంత - నీకాంత ప్రణుత్త - సుజన - సురవర - తరు ॥౧॥ ౧॥

సుందరమోహినివేష - నందానందితభా - మోహనసంతోష -

నకలగుణ తమోహరణ నిభిల జగత్రాణకరణ -

సుఖము సుహృదు కమలవజ్ర - శుభముచిహ్న గౌరుకునిస్తు ॥ ౧॥ ౨॥